

FOLKE VIRKE

Januar - Juni 2016

Samspil mellem religion og samfund

www.folkevirke.dk

Har reformationen betydning i dagens Danmark?

Af Tine Reeh,
professor mso, dr. theol.

3

Sportsarenaen som katedral

Af Aage Hoffmann,
idrætshistoriker ph.d.

11

Kampene man har som muslim i Danmark

25

Af Naser Khader,
muslim og medlem af Folketinget
for Det Konservative Folkeparti

FOLKEVIRKE

Social, kulturel og politisk oplysning

Udgivet af oplysningsbevægelsen
FOLKEVIRKE

Oplag: 1.200 . ISSN 0015-5845

**Deadline for næste nummer:
15. juni 2016**

Bladet kan kun bestilles ved direkte henvendelse til:

Folkevirkes kontor

Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal
1153 København K
Tlf. 33 32 83 11
E-mail: folkevirke@folkevirke.dk
www.folkevirke.dk

Dette nummer koster i styksalg
kr. 50 + porto.

Særpris for klassesæt.

Bladabonnemnt kr. 210 + porto pr. år

Medlemskab kr. 400 pr. år

Beløbene kan indbetales på

Folkevirkes konto:

Reg.nr. 7031 . Kontonr. 1099538

Redaktion

Annemarie Balle (ansvarshavende)
Reventlowsgade 18, 4. sal tv
1651 København V
Tlf. 51 51 24 20

Forretningsudvalg

Formand: Annemarie Balle
Næstformand: Jeanne Bau-Madsen
Kasserer: Tove Katstrup
Ulla-Brita Gregersen
Ellis Grønvold
Karen Hallberg
Ulla Lunde Hansen
Tove Hinriksen
Mona Jensen
Sonja Feldt Pedersen
Britta Poulsen
Susanne Tarp

Tryk og layout

Aars Bogtryk & Offset, tlf. 98 62 17 11

E-mail: aarsbogtryk@aarsavis.dk

Layout: Louise Christensen

Genrefotos: www.colourbox.dk

FORENINGEN AF
DANSKE KULTUR-
TIDSSKRIFTER

Samspil mellem religion og samfund

Fra reformationen i 1536 og frem til grundloven i 1849 byggede staten på kristendommen, som det fælles ideologiske grundlag.

I Danmark har vi altid været åbne for at modtage folk med andre religioner.

Christian 2. inviterede de calvinistiske hollændere til at dyrke grøntsager på Amager for at skaffe frisk grønt til Københavns beboere. Huguenotterne fandt efter Bartolomæus natten i 1572 et fristed i Fredericia. Da Christian 4. anlagde byen Glükstadt i det nuværende Slesvig/Holstein, fik byen handelsprivilegier og religionsfrihed. Dette tiltrak portugisiske jøder, som bosatte sig i byen. Men folk, der tilhørte den romersk katolske kirke, var ikke velkomne i Danmark efter Reformationen. 1613 forbød Christian den 4. katolikker at bosætte sig i Danmark. 1624 blev det forbudt katolske gejstlige at vise sig i landet og overtrædelse gav dødsstraf!

Efter 1849 fik Danmark med den ny forfatning religionsfrihed, hvilket betød, at flere nye religioner blev en del af det danske samfund. Som eksempel kan nævnes, at de romersk katolske tilflyttere grundlagde hospitaler og skoler overalt i Danmark.

I 1970'erne bosatte muslimer fra flere forskellige retninger sig i Danmark. Den første danske moské blev bygget af ahmadiyyaer, en muslimsk sekt, som hovedsagelig har pakistanske tilhængere. De kan i år fejre 40 års jubilæum i moskéen i Hvidovre.

Vi lever i en sekulær stat. Alligevel står der i kapitel 1 §4 i den danske grundlov, at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.

I §67 står: »Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.« Det betyder, at borgerne ikke har pligt til at være medlem af folkekirken. De må dyrke deres gud, som de vil. Vi har religionsfrihed. Folk har også ret til f.eks. at holde gudstjeneste eller at bede, som de vil. Men de skal overholde de regler, som i øvrigt gælder i samfundet.

I dette blad stiller vi spørgsmålet: Hvilken betydning har troen for det samfund, vi lever i?

Vi har prøvet at finde svar på spørgsmålet ved at bede eksperter fra forskellige dele af det danske samfund om at skrive i dette blad.

Vi håber, at vi på denne måde kan inspirere til diskussioner og videre læsning om dette højaktuelle emne.

Dette nummer af Folkevirke udkommer senere end sædvanligt, men det skyldes, at Folkevirke i år har valgt i stedet for at udgive fire temanumre at udgive et stort dobbeltnummer her i foråret og som sædvanligt så at udgive yderligere to temablade efter sommerferien.

*Jeanne Bau-Madsen,
gæsterektor*

INDHOLD

Har reformationen betydning i dagens Danmark?	3
Jøderne i Danmark	8
Sportsarenaen som katedral	11
Arbejderbevægelsens appel til de københavnske arbejdere	17
Kirkens feminine autoritet	22
Kampene man har som muslim i Danmark	25
Kvindestemmer '16: Inspiration og store oplevelser – med kunsten som omdrejningspunkt	28
Bedsteforældre/børnebørn-lejr 2016	32
Julens og nytårets traditioner i globalt perspektiv	33
Arrangementskalender 2016	34
Landsmøde '16: Folkevirke inviterer til debat og opera	36

Har *reformationen* betydning i dagens Danmark?

Af Tine Reeh,
professor mso,
dr. theol.

Til næste år vil man over hele verden fejre 500 året for den lutherske reformation. Det er i virkeligheden svært at sætte en særlig dato på den forandring, som reformationen var. Men man har traditionelt fastsat den 31. oktober 1517 som begyndelsen på den proces, der splittede den vesterlandske kirke i to, nemlig i katolske og protestantiske kirkesamfund. På denne dato slog reformationens ubestridte hovedperson, munken og universitetsprofessoren Martin Luther, 95 teser imod den katolske kirkes afladspraksis op på kirkedøren i Wittenberg. Det lyder i vore dage voldsomt, men dengang fungerede kirkedørene som en slags opslagstavle, og Luther slog egentlig bare som universitetsprofessor nogle teser, som han mente, man burde diskutere, op på opslagstavlen.

Det blev imidlertid hurtigt klart, at de tanker, Luther havde gjort sig, var sprængfarlige og skulle få vidtrækkende konsekvenser.

Luthers provokerende teologiske opfattelse var kort sagt den, at menneskets frelse ikke er afhængig af dets egne gerninger eller af kirkeinstitutionen, men at Guds

uendelige kærlighed og nåde frelser mennesket ved tro alene. Det blev en bombe under det middelalderlige fromhedsliv og ikke mindst pavekirkens hierarkiske institution. Luther og hans hjælpere gjorde flittigt brug af trykpressen til at sprede deres synspunkter. Og selvom det ikke i begyndelsen var Luthers hensigt at bryde med paven i Rom, så medførte hans opfattelse af, at der ikke fandtes nogen menneskelig instans mellem den enkelte og Gud, en konflikt, der nødvendigvis måtte ende med et brud mellem de lutherske protestanter og pavekirkens katolikker.

Hvad der begyndte som en universitetsprofessors teologiske overvejelser over menneskets frelse og kirkens afladspraksis endte med at betyde ikke bare et kirkeskisma, men også religionskrige og udviklingen af forskellige kulturer på hver sin side af fronten.

I Danmark spredte Luthers tanker sig allerede i løbet af 1520'erne, og man afskaffede officielt den katolske bispemagt og gennemførte Reformationen ved recessen af 30. oktober 1536. Kirkens gods blev konfiskeret, og man lavede en ny ordning for kirken og reorganise-

Tesedøren i slotskirken, Wittenberg.

rede universitetet under kongen eller staten. De nye protestantiske tanker medførte altså ændringer i de kirkelige institutioners struktur, men de kom også til at sætte sig varige spor på den brede befolknings religiøse opfattelser og på mange områder af samfundslivet.

Luthersk arbejdsetik

– det gode liv i kald og stand

Reformationen betød i Danmark som nævnt med et slag en ny struktur i kirken og gradvist også i samfundet. Mens den katolske kirke opererede med et hierarki,

Statue af munken og universitetsprofessoren Martin Luther på torvet i Wittenberg.

hvor syndere var i bunden og helgener i toppen, så var alle mennesker ifølge den protestantiske tankegang lige for Gud. Her var det ikke muligt ved hjælp af egne kræfter eller gerninger at bringe sig fremad eller at hæve sig op mod perfektion og frelse. Ifølge den protestantiske teologi kunne et menneske umuligt blive fuldstændig fejlfrit, og selvom det umiddelbart kan lyde nedslående, så kan man også sige, det i virkeligheden var et godt budskab. For Luther hævdede, at Gud elskede mennesket *i dets ufuldkommenhed*, og at mennesket, uden at gøre noget som helst selv, var blevet tilgivet alle sine fejl og mangler. Dette stillede i princippet alle

mennesker lige, da alle mennesker nu måtte anses som på en gang både ufuldkomne syndere og frelste Guds børn, *simul justus et peccator*. Det betød blandt andet, at man i Danmark som i de andre protestantiske lande forlod den opfattelse, at nogle særlige mennesker kunne skille sig ud fra de almindelige ved at gå i kloster. Munke og helgener blev ikke længere anset for at være mere værd end andre, og livet i klosteret blev ikke længere opfattet som et særlig fornemt religiøst kald. Et liv i ægteskab og et ikke-kirkeligt arbejde opfattes ikke længere som mindre fint end en spirituel eller religiøs beskæftigelse. Mange steder rev man bogstavelig talt murene

til klosterlivet ned. Men samtidig gjorde de nye opfattelser på sin vis hele samfundet til et kloster. For nu var kaldet ikke længere reserveret en særlig gruppe elitekristne, men enhver nyttig beskæftigelse kunne anskues som et kald og et arbejde så godt som noget andet. Reformationen medførte en protestantisk arbejdsetik, hvor mennesket ikke kun arbejder for at få en særlig belønning til sig selv – og sjældent taler offentligt om, hvor meget man konkret tjener – men også i høj grad arbejder fordi, man opfatter det som ethvert menneskes pligt at bruge sine evner til sine medmenneskers eller samfundets bedste. Det almindelige jordiske arbejdsliv har i den prote-

stantiske kulturkreds sin egen gyldighed og værdi. Fordi Luther opfattede menneskets almindelige arbejde og livsopgave som det liv, Gud ønskede, mennesket skulle leve, kan man sige, at livet i kald og stand med reformationen får en ny rolle og anerkendelse.

Reformationen og velfærdsstaten

I den katolske kirke skelnede man mellem to slags kristne, på den ene side de døbte og på den anden side ordinerede munke og præster. Luther protesterede imod denne opfattelse og hævdede at »alt, hvad der er krøbet ud af dåben« er kvalificeret til at være »præst, biskop og pave«. Alle døbte er med andre ord lige for Gud, og man kalder nogle gange denne tanke for *det almindelige præstedømme*. I de lutherske kirker var præsten en mand som alle andre, der var blevet kaldet og ordineret af menigheden eller lokalsamfundet til at stå for de kirkelige affærer – ligesom skolelæreren skulle stå for at lære børnene at læse og politiet sørge for at indfange de kriminelle. I den protestantiske lutherdom anså man menigheden – og ikke et særligt præsteskab – som den bærende kraft i kirken. Selvom samfundet stadig var et standsamfund, så var der alligevel en grundlæggende lighedstanke indbygget i tankegangen.

En af konsekvenserne af afskaffelsen af det særlige præsteskab var, at menigheden ikke længere var tilskuere og tilhørere men ligeværdige deltagere i gudstjenestefejringen. Det blev begyndelsen til den protestantiske salmesang, hvor

hvor det ikke længere var præster og messedrenge men hele kirkens menighed, der sang med. Og menigheden fik ikke kun lov til at synge med. De skulle også helst selv kunne læse i Bibelen, så de ikke var afhængige af præsteskrabet som mellemlid mellem den enkelte kristne og Gud. Allerede i 1600-tallet kunne omkring halvdelen af befolkningen læse, og senere fik Danmark som det første land i verden en lov om undervisningspligt. Læsefærdigheden var religiøst motiveret, men den kom til at give bønder og borgere i de nordiske lande særlig gode muligheder for at deltage i samfundsadministrationen og tage ansvar for fællesskabets oplysning og udvikling. Samfundsforskere har peget på, at den høje læsefærdighed og kongens brug af statskirkens præster som embedsmænd har været med til at skabe en særlig nordisk decentral eller flad samfundsstruktur, som har været med til at

opbygge velfærdsstaten. Da man ved reformationen brød forbindelsen til den centralistiske pavekirke i Rom, fik det lokale sogn en ny myndighed og funktion. Sognet blev siden grundenheden i den tidlige velfærdsstat, hvor det netop ikke var en hierarkisk kirkeinstitution men sognets fælles kasse, der var med til at sørge for, at de fattige fik efter behov og ikke som fortjent.

To-regimente-lære og sekularisering

Luthers protest imod den katolske kirke udsprang af hans teologiske overvejelser over forholdet mellem Gud og mennesket. Men ifølge Luther fik hans teologi også betydning for forholdet mennesker imellem eller hvad man kunne kalde politik. Luther afviste, at den kristne kirke skulle have verdslig magt. Den kirkelige myndighed var åndelig, og Luther protesterede imod pavekirkens magtudøvelse

SOLA FIDE

og magtmisbrug. For ham var kirken kun herre i, hvad han kaldte det åndelige regimente, som skulle sørge for at holde dåb, nadver og forkynde det kristne budskab. I det åndelige regimente eller styre skal der ifølge Luther ikke være tvang, og det kirkelige regimentes væsen er tilgivelse og kærlighed. Den verdslige øvrighed eller staten havde derimod til opgave at sørge for at holde vold og ondskab nede, så der kan herske ret og rimelighed for samfundets borgere. Det verdslige styre bliver ifølge Luther af og til nødt til at udøve tvang og magt for at opnå retfærdighed og fred. Luther var ikke idealist men tværtimod meget praktisk og pragmatisk. Han anså det for urealistisk at bygge et samfund på en tillid til, at menneskene altid vil være gode og opføre sig rigtigt. Derfor skal myndighederne også regulere samfundslivet så hensigtsmæssigt som muligt og slå ned – om nødvendigt med magt – på den uret og ondskab, der uvilkårligt følger med, når mennesker lever sammen i denne uperfekte verden. Menneskene kan med

andre ord umuligt bygge et guddommeligt samfund i denne verden, og det skal de heller ikke bruge kræfter på at forsøge. Nogle udenlandske samfundsforskere har ment, at når det historisk har vist sig, at utopiske ideologier, som for eksempel fascisme og kommunisme, har haft forholdsvis svært ved at finde fodfæste i Danmark, så kan det skyldes en overvintret luthersk skepsis over for idéen om at skabe et paradys på jord. Det kristelige og det politiske er for Luther to forskellige dimensioner af menneskelivet, og det har blandt andet medført en tradition for, at kristendom og politik er

skilt ad i luthersk protestantiske samfund. Det betyder ikke, at man ikke kan have en statskirke eller at kristendom ikke kan spille en rolle for landets lovgivere. Men det betyder, at de fleste er enige om, at præsterne og kirkeinstitutionen ikke skal have verdslig magt og for eksempel dømme i retslige spørgsmål eller styre landet.

Drivkraft i samfundsudviklingen

Denne luthersk protestantiske opfattelse af kristendommen har været en af drivkræfterne i en samfundsudvikling de sidste 500 år, hvor kirkeinstitutionen gradvist har mistet sin magt i samfunds-

livet. Et sådant magttab betyder ikke nødvendigvis et tab af religion og kristendom, men det betyder, at religionen får en anden rolle. Ofte har denne tilbagerulning af kristendommen i det offentlige rum ligefrem været drevet af teologer, der netop mente, at det sande lutherske protestantiske samfund ikke skulle være styret af religion.

En af repræsentanterne for denne opfattelse er teologen Hal Koch. Han blev i første omgang kendt, da han under Anden Verdenskrig blev valgt som formand for Dansk Ungdomssamvirke, som var en paraplyorganisation for de danske ungdomsorganisationer. Koch ville vaccinere ungdommen imod nazisme, og derfor kastede han alle sine kræfter ind på at styrke ungdommens opbakning til demokrati. Hal Kochs arbejde er i dag blevet optaget i den danske demokrati-kanon. Han blev efter krigen fast pensum på landets seminarier, og derfor har mange generationer af folkeskolelærere – bevidst eller ubevidst – været med til at udbrede Kochs tanker om en sekulær demokratisk styreform til alle landets børn. Men selvom Koch kæmpede for et sekulært eller ikke-religiøst demokrati, så var det hans lutherske kristendom, der motiverede ham til det. For det var Luthers teologi, der fik Koch til at hævde, at kristendommen først og fremmest var et spørgsmål om den enkeltes forhold til Gud. Koch mente som lutheraner, at mennesket frelses ved sin tro alene, *sola fide*, og altså ikke ved sine gerninger. Men det betyder også, at men-

nesket ikke kan fortabes ved sine gerninger. Der findes med andre ord hverken særlig kristelige eller ukristelige gerninger. Og det vil for Koch sige, at man ikke kan lave regler for opførsel eller love, der er særligt kristne. Det, som den kristne skal gøre, det er at hjælpe sin næste – men det bud kan man ikke lave om til en konkret lov. Hvis mennesket frelses ved tro og ikke behøver at bruge sine kræfter på at arbejde på sin egen frelse, så er det sat fri til at arbejde for sin næste. Og det er det, Hal Koch mener, man bedst kan gøre i et sekulært demokrati.

Teologen Hal Koch.

For Hal Koch er det ikke afstemningen, der karakteriserer et demokrati. Afstemninger er praktisk nødvendige, når man skal træffe en beslutning. Men flertallet i befolkningen stemmer ikke altid for den bedste løsning, og demokratiske beslutninger og love er ikke absolutte, men kan ændres ved næste afstemning. I et totalitært samfund diskuterer man derimod ikke beslutningen, efter at den er taget. For Koch at se var

totalitarisme uluthersk, da den med sine absolutte love ville bygge et paradys på jord og forveksle menneskelige love med noget absolut eller guddommeligt.

Den nødvendige samtale

Koch blev kendt for at skrive: »Det er Samtalen (Dialogen) og den gensidige Forstaaelse og Respekt, som er Demokratiets Væsen.« I samtalen eller dialogen vender mennesket sig mod sit medmenneske. Og selvom der er flertal for en beslutning, der går imod dette menneskes ønsker, så er det ikke demokrati, hvis flertallet bliver magtfuldkomment. Flertallet skal fortsat bekymre sig om og i samtale møde sine medmennesker – også selvom det er i mindretal. Derfor er det vigtigt at fortsætte samtalen efter afstemningen, for i et sekulært demokrati er lovgivning og beslutninger ikke absolutte men altid relative og tidsbestemte. For lutheraneren Koch er det en konstant fare for mennesker, at de kommer til at ophøje deres egen mening eller noget menneskeligt til noget absolut. En sekulær demokratisk kultur kan ifølge Koch ikke kurere menneskene for denne tendens, men det kan være med til at tøjle den og er for ham den bedste – og mest lutherske – samfundsorden. Kochs læsning af Luthers reformatoriske kampskrifter fik ham med andre ord til at arbejde for at samfundet fortsat blev frigjort fra kirken og religionens formynderskab. Det kan synes ironisk, men samfundets sekularisering kan siges at være en vigtig reformatorisk arv.

Jøderne i Danmark

Af Morten Thing,
dr. phil

Der har boet jøder i Danmark siden 1600-tallet. I 1684 fik jøder lov til at holde gudstjeneste i København, og Mosaisk Trossamfund blev dannet. I 1814 blev jøderne stort set ligestillet med andre borgere, og med grundloven af 1849 blev de helt ligestillet bortset fra, at kongen og dronningen ifølge grundloven skal være evangelisk-luthersk.

I løbet af 1600- og 1700-tallet bosatte jøderne sig først i de holstenske byer Glückstadt, Altona og Wandsbek, siden også i de danske byer: Assens, Fredericia, Faaborg, Horsens, Nakskov, Odense, Randers, Slagelse, Aalborg, Aarhus. I disse byer ligger der jødiske begravelsespladser, og dér blev der

holdt gudstjeneste. I sidste halvdel af 1800-tallet flyttede næsten alle jøder til København. Sidst lukkedes synagogen i Randers i 1936.

De første jøder, der kom til Danmark, var *sefardiske* (af: Sefarad, Spanien). Senere kom der også *ashkenaziske* (af: Ashkenaz, Tyskland), og de to grupper omtales i lovgivningen som »Jøder af den portugisiske nation« og »Jøder af den tyske nation«. Om sefarderne virkelig var fra Portugal, eller om de også kom fra Spanien, er usikkert. Efterhånden blev de ashkenaziske jøder i flertal, og deres sprog, jiddish, dominerer i de tidlige arkivalier fra Mosaisk Trossamfund. Efter 1882 og specielt efter 1905 kom der en større indvandring af *russiske* jøder. De kaldes sådan, fordi de var russiske statsborgere. I 1969 kom der igen en større indvandring af *polske* jøder. Begge de to sidste grupper var også ashkenaziske og havde jiddish som modersmål.

Man behøver ikke at have en synagoge for at holde gudstjeneste. En gruppe på 10 jødiske mænd kan udgøre en minyan, det mindste antal til en gudstjeneste. Der behøves ikke en rabbiner. Der findes stadig såkaldte *karaiter*, som er en jødisk sekt, som slet ikke bruger rabbinere. I Danmark har rabbinere siden 1800-

tallet været uddannede i den tyske tradition. For at jødedommen kan udfolde sig kræves imidlertid også, at drenge kan blive omskåret, at man kan blive gift, at kvinder kan tage rituelt bad i en *mikve*, at man kan blive begravet, og at man kan få jødisk rituelt slagtet kød.

Selvom jødedommen er en patriarkalsk religion, så er det at være jøde knyttet til kravet om, at *moren er jøde*. I de traditionelle former for jødedom er rabbinere og andre menighedsansatte altid mænd, og kun mænd må komme op på *bimahen*, den forhøjning hvorfra *toraen* læses. Ligesom kvinderne sidder for sig selv, i København på balkonen, dvs. længere væk fra *bimahen* og torah-skabet. Men i moderne reformmenigheder kan rabbineren, kantoren osv. være kvinder. Mosaisk Trossamfund i København har sin egen synagoge med rabbinere og en kantor, sin egen begravelsesplads (faktisk to: den gamle i Møllegade og den nyere i forbindelse med Vestre Kirkegård), sin egen skole og sit eget plejehjem. Fra 1799-1933 havde Mosaisk Trossamfund sit eget fattigvæsen. Det betød, at alle sociale udgifter til jøder (sygdom, fattigdom, alderdom) betaltes af Mosaisk Trossamfund. Mosaisk Trossamfund opkrævede skat hos sine medlemmer, og det godkendtes af Københavns kommune. Mosaisk Trossamfund havde tidligere to skoler, en til hvert køn, en religionsskole, en børnehaven, et børnehjem og et alderdomshjem.

Indtil 2002 blev der slagtet kosher i Danmark, dvs. dyret fik skåret halsen over i et snit og døde af forblødning uden brug af bolt-pistol først. Da det blev billigere at importere kosherkød, holdt slagtingen op og er i dag ikke tilladt. Kosherkød og andre importerede kosher produkter kan i dag kun købes hos menighedens butik på Lyngbyvej.

Hovedskillelinjer

Hovedskillelinjerne inden for jødisk teologi går på, hvordan man opfatter og forvalter de 613 forbud og påbud i toraen. Skal de forstås bogstaveligt eller kan de ændres i overensstemmelse med andre ændringer. Fx blev flerkoneri afskaffet omkring år 1000 og praktiseres ikke af jøder mere. Man skelner i dag mellem ultraortodokse, ortodokse, konservative og reform jøder i forhold til, i hvor høj grad de 613 forbud og påbud kan ændres under indtryk af udviklingen.

Selvom Mosaisk Trossamfunds synagoge i Krystalgade i København har været betragtet som en ortodoks synagoge, så har der været forskellige former for mere ortodoks opposition. Frem til 1957 var der således i Læderstræde en lille udbryderssynagoge, som var i opposition til den reform af gudstjenesten, som overrabbiner A. A. Wolff gennemførte i 1830'erne.

I forbindelse med en strid om overrabbiner Tobias Lewensteins fyring i 1910 grundlagde Lewenstein en ny menighed, kaldet *Machsike Hadas* (»Dem som holder fast«), som stadig har sin synagoge i Ole Suhrsgade 12 i København.

Den har nok under 100 medlemmer. Ved siden af, i Ole Suhrsgade 10, er *Chabad*-huset indrettet. Det er en *lubavitcher*, *hasidisk* menighed. Det er også en ortodoks retning, men med rødder i Rusland. Endelig har der siden 1998 været en såkaldt progressiv menighed, *Shir Hatzafon*, som er knyttet til den engelske, *progressive reform-jødedom*. Den har omkring 100 medlemmer og betjener sig af gæsterabbidere, som kommer rejssende hertil. Siden 2006 har det været Tirzah Ben-David, en kvindelig rabbiner.

Hovedmenigheden holder til i Mosaisk Trossamfunds synagoge med 2.075 medlemmer i 2008.¹ Den har to rabbinere tilknyttet. Mellem 10 og 15 medlemmer kommer til gudstjeneste to gange på en almindelig hverdag, mens ca. 200 deltager i en gudstjeneste en almindelig lørdag (*sabbat*). Den mest populære gudstjeneste er ved *Yom Kippur*, hvor der deltager ca. 700-800. *Yom Kippur* falder i september/oktober. Der udførtes 12 omskærelser af nyfødte drenge i 2007. Menigheden svinder ind. Det ses af, at i 2007 fødtes der 30 børn i menigheden (12 drenge og 18 piger), mens der døde 37 (18 mænd og 19 kvinder). Der var altså et underskud på 7 det år. Samme år blev der gennemført konversioner af 2 voksne og 4 børn.

Carolineskolen er Mosaisk Trossamfunds privatskole med godt 200 elever fra børnehaveklasse til 9. klasse. Vuggestuen og børnehaven i Carolineskolen er normeret til 28 vuggestuebørn og 42 børnehavebørn.

Jøder i Danmark

Hvor mange jøder er der så i Danmark? Shir Hatzafon skriver på sin hjemmeside:

»I dag bor de fleste jøder i det store københavnske område. Der findes ingen sikre tal for hvor mange jøder, der bor i Danmark; tallet kan være alt fra 5-15.000, alt efter hvilken definition man benytter for, hvem der er jøde. Ét er dog sikkert, jøder udgør også i dag en meget lille minoritet.«

(www.shirhatzafon.dk/det-joediske-danmark)

Ifølge folketællingerne i 1900-tallet så antallet af jøder sådan ud:

År	I alt	Russiske	Danske
1906	3.350	264	3.086
1911	5.164	1.600	3.193
1916	5.999	2.923	3.076
1921	5.947	3.146	2.729

Efter 1921 holdt man op med at spørge til religion i folketællingerne. Men på baggrund af Mosaisk Trossamfunds medlemskartotek lavede H. Colding Jørgensen en statistik på baggrund af folketællingen i 1931. Denne tælling viste 5.635 jøder i hovedstaden mod 5.947 i 1921. Man undersøgte ikke, om medlemmerne var russiske eller danske, men 3.815 var født i Danmark, mens 1.841 var født i udlandet.

Julius Margolinsky lavede en oversigt over, hvor mange danske jøder, som var i Sverige i maj 1945. Han talte i alt 5.919, hvoraf 3.112 var russiske jøder og 1.431 var danske jøder. I tallet indgik ikke de, som blev fanget af tyskerne, 525. I alt altså 6.444 jøder i 1945.

Jacques Blum når i sin bog *Dansk og/eller jøde?* til den konklusion, at fra 1955-65 er fødselsunderskuddet for Mosaisk Trossamfunds medlemmer 211, eller så mange flere døde end fødte. I samme periode opgiver han udmeldelserne til 115.² Han sætter antallet af jøder til 5.499.³

Vi ser altså, at frem til 1960'erne bevæger antallet af jøder sig fra 5.947 over 6.444 til 5.499. Det antyder en stigning og et fald. Til gengæld ser vi også, at antallet af »de danske jøder« (de som var her, før »de russiske« kom) var stærkt faldende: fra 3.086 i 1906 til 1.431 i 1945.

En del af de danske jøder udvandrede til Israel. I 1982 var det 266, i 2007 var det 76, i 2015 var det 101. Tendensen har været, at udvandringen i dag ligger på det halve af den i 80'erne. I det omfang disse udvandrere indgår i tallet for danske jøder, skal de altså trækkes fra. Samtidig foregår der også en indvandring til Danmark fra Israel. I 1980 boede der 549 indvandrere fra Israel i Danmark, i 2015 1.239. For så vidt disse indvandrere er jøder, skal de altså lægges til.

I 1969 kom der knapt 3.000 polske jøder til Danmark, jøder, som flygtede fra antisemitismen i Polen. Det skulle betyde, at tallet af jøder voksede til ca. 8.000. Ikke desto mindre opgives tallet for jøder i Danmark næsten altid til mellem

5.000 og 7.000. Det kan være et udtryk for det faldende medlems-tal i Mosaisk Trossamfund. Det kan også være et udtryk for en tvivl over for, hvad det er, man tæller. Hvis der er omkring 2.000 religiøse jøder i Danmark, så er der i tallet 5.-7.000 indregnet 3.-5.000 ikke-religiøse eller sekulære jøder.

Den jødiske religion

Man kan være jøde, når man tilhører jødedommen, den jødiske religion. Men man kan også tilhøre et jødisk folk. Det kan man, hvis ens mor er jøde. Inden for rammerne af jødisk teologi kan man sagtens være en sekulær jøde. Det er denne gruppe, de sekulære jøder, som dominerede i Europa før Shoa, Umkum, Holocaust eller hvad vi nu skal kalde udryddelsen af de europæiske jøder. Det er denne gruppe, som var hovedkraften i zionismen og i den jødiske socialisme.

Israel var indtil omkring 1980 præget grundlæggende af europæiske værdier, og staten var opbygget som en mellemøstlig variant af den nordiske velfærdsstat. Men i løbet af 1990'erne ændrede landet sig til en liberalistisk konkurrencestat, og befolkningsflertallet blev indvandrere fra Nordafrika, Arabien og Asien. Samtidig blev de ultra-ortodokse (*Haredim*) en stadig større gruppe. På grund af at de opretholder et forbud mod præ-

vention, får de utroligt mange børn. I Israel er deres fertilitet 5%, mens palæstinenserne er 2,2% og den gennemsnitlige kun er 1,7%. Haredim udgør i dag 18,8% af de israelske jøder, et tal som hele tiden stiger. Israels administration af de besatte områder er i strid med folkeretten og kritiseres stadig kraftigere. Alt i alt har det ændret Israel fra en stat med stor sympati i Vesten, og i særlig grad i Danmark, til en stat, som fordømmes og isoleres i stigende grad.

Israels isolation har også betydet meget for ikke-religiøse jøders forholdene sig til det jødiske samfund i Danmark, som traditionelt forsvarede Israel. I det hele taget må man regne med, at der er et større antal jøder i Danmark, som ikke indgår i de 5.-7.000. Dertil kommer så også, at efterkommere af jøder, som har forladt Mosaisk Trossamfund, også er blevet påvirket af holdningen til Israel. I 60'erne fra at være proisraelske og i de sidste 10 år til at være imod udviklingen i Israel.

Af disse forskellige grunde må vi antage, at antallet af mennesker i Danmark, som vil betegne sig selv som jøder, ligger betydeligt over de 5.000 og måske endda op til de 15.000, Shir Hatzafon foreslår. Kun ca. 2.000 af disse er troende jøder. Jødisk tro og jødisk etnicitet er vævet ind i hinanden, så det kan være vanskeligt at skille ad.

¹ Denne og de følgende oplysninger er fra www.samtdsreligion.au.dk/religion-i-danmark/rel-aarbog09/trossamf/jodiske/.

² Jacques Blum: *Dansk og/eller jøde? En kulturhistorisk undersøgelse af den jødiske minoritet i Danmark*, Kbh. 1972, s. 43.

³ Samme s. 47.

Morten Thing (f. 1945) er dr. phil. og har bl.a. skrevet bogen *De russiske jøder i København 1882-1943*, Kbh. 2008.

Den franske baron Pierre de Coubertin (1863-1937) var hovedarkitekten bag dannelsen af de moderne Olympiske Lege. Dannelsen af den Internationale Olympiske Komité (IOC) fandt sted i 1894 med inspiration fra den internationale fredsbevægelse. International forståelse ville ifølge Coubertin bidrage til verdensfreden.

Sportsarenaen som katedral

Af Aage Hoffmann,
idrætshistoriker
ph.d.

To opfattelser skiller sig ud i mit forsøg på at bestemme forholdet mellem sport og religion:

- Sporten agerer som modbillede til den svaghedens kultur, kristendommen har fremelsket.
- Med protestantismen blev kroppen drevet ind i sporten, og sporten blev en religion.

Muskuløs kristendom

Det var et bevidst greb tilbage til den græske oldtid, da man i 1896 afholdt de første Olympiske Lege.

Forbilledet var de regelmæssigt tilbagevendende idrætsbegivenheder, der foregik hvert fjerde år (776 f. Kr.-393 e. Kr.) ved den store helligdom for Zeus i Olympia på halvøen Peloponnes. Karakteristisk for legene var det, at de afholdtes i en religiøs kontekst, oftest som et led i festen for bystatens skytsguddom. Hovedarkitekten bag nyskabelsen var den franske historiker og baron Pierre de Coubertin (1863-1937). Han mente, at kirken gennem middelalderen havde været fjendtligt indstillet over for dyrkelse af kroppen. Det forhindrede sportens »instinkt« i at udvikle sig i Europa. I England var Coubertin blevet inspireret af den såkaldte »muskuløse kristendom«. De engelske forfattere Charles Kingsley (1819-1875)

og Thomas Hughes (1822-1896) agiterede for dannelsesidealer, der byggede på mandige kristne helte. Historikeren Clifford Putney relaterer »muskuløs kristendom« til udsagn i Det Nye Testamente om mandig anstrengelse (Mark 11,15) og fysisk sundhed (1 Kor 6,19-20). Den tidligere kirke betragtede dog frelse som vigtigere end sundhed.¹

Sportens religiøse idé

I et radioforedrag (1935) udtalte Pierre de Coubertin, at atleten skulle være en slags præst, der forvaltede muskelkraftens religion, som det skete under antikken på en hellig plads. Idéen om en sportsreligion, *religio athletae*, med kirker, ritualer og religiøse følelser anså han som grundlag for viden-

Dokumentarfilmen *Olympia* (1938) (Del 1: *Fest der Völker* og Del 2: *Fest der Schönheit*) er instrueret af den tyske filminstruktør Leni Riefenstahl (1902-2003). Filmen er skabt over De Olympiske Lege i Berlin 1936 som propaganda for Nazi-Tyskland. Specielt den måde, hun skildrer den menneskelige krop, har gjort hende til en pioner inden for den filmiske æstetik. Hendes arbejde for nazisterne og nære venskab med Adolf Hitler gjorde hende til en kontroversiel person. Men hun blev efter krigen ikke kendt skyldig i krigsforbrydelser.

skab, industri, kunst og sport. Men Coubertin satte ikke atleternes rekordsøgen i relation til industrisamfundets vækstideologi. Sportens filosofisk-religiøse idé skulle hvile på legemsøvelsernes religion i antikkens Olympia, der repræsenterede en af hjørnestenene i menneskehedens fremskridt. Sport skulle være en frivillig og vedvarende kult af intensive kropsøvelser, hvor atleterne var eksemplariske forbilleder. Hensigten var bl.a. at sikre mellemfolkelig forståelse og fred. Ved hjælp af det essentielle begreb *religio athletae* overskred Coubertin ifølge

idrætshistorikeren Kristian Rasmussen skellet mellem det moderne og det præmoderne. Den moderne olympismes mest potente motto: hurtigere, højere, stærkere henter således sin kraft i det religiøse². Coubertins drøm om den store rituelle idrætsskirke kulminerede ved De olympiske Lege i Berlin 1936. Herom skriver den svenske forfatter Per Olov Enquist: »I Berlin sprang alle olympiadens rituelle indslag ud i fuldt flor. Den olympiske ed, fanerne, flammen, ceremonierne, duerne, højttalerstemmen som næsten spøgelsesagtigt sammenkaldte alverdens unge til

den næste olympiade. Det var intet tilfældigt sammentræf, at det var netop Leni Riefenstahl, som havde filmet og i praksis iscenesat det store partimøde i Nürnberg i 1934, at hun også stod bag olympiadefilmen. Partimødet og idrætsfesten blev manipuleret med de samme greb. Æstetikken, funktionen som masseforfører, det politiske øjemed var det samme.«³

Sport som religionserstatning

Historikeren Allen Guttmann kan ikke se, at sporten, der opstod i kølvandet på den industrielle revolution, er bundet til en religiøs

kultur. Der er en grundlæggende forskel mellem moderne sport og sport i en primitiv og antik kontekst. Den moderne sport afspejler industrisamfundets centrale kendetegn såsom specialisering og stræben efter rekord. Vi løber/kører ikke for at gøre jorden mere frugtbar. Vi dyrker jorden eller arbejder på vores fabrikker og kontorer, så vi kan få tid til sport. Der er ingen binding mellem det sekulære og det hellige.⁴

Moderne sport er ikke en (erstatnings)religion, men en glimrende religionserstatning, skriver idrætsforskeren Verner Møller. Den fremviser et væld af forbilleder, som man kan identificere sig med og forsøge at leve op til. Det ligger ikke uden for det menneskelige erfaringsområde, at nogen er bedre end andre. Sporten forpligtiger sig heller ikke til at give tilhængerne del i nogen salighed. Derimod vækker nutidens sportskonkurrencer med deres ofre menneskets religiøse instinkt, men kun for at forholde sig til virkeligheden. Moderne sport, så som cykelsport, er ikke en ny religionsform. Tiltroen til videnskabelige løsninger har fortrængt det irrationelle.⁵

Det vigtigste er at være med

Det var Courbertins mission at overbevise enhver om »den olympiske idé som en universel religion«. Samtidig lagde han kraftigt afstand til, hvad han kaldte, den kropsfjendtlige katolske kirke. For at vinde opbakning til sin idé solgte han ifølge Verner Møller sporten ved at understrege dens sundheds- og karakterdannende værdier.

»Det vigtigste er ikke at vinde, men at være med«, havde biskoppen af Pennsylvania, Talbot, udtalt under OL i London 1908. Coubertin gjorde ordene til sine egne og fik der ved spændt sporten for en vogn, den ikke kunne trække. Den idealistiske opfattelse af sportens ånd, der bl.a. byggede på etik, fairplay og ærlighed, ligger ifølge Møller fjernt fra realiteternes verden.⁶

Biskoppens erklæring i 1908 kom ifølge Per Olov Enquist til at stå som motto for selve den olympiske idé. »En aforisme med genial effekt: *Ydelse uden erstatning*.

Arbejdsgiverens drøm, det vigtigste er ikke lønnen men at få lov til at arbejde. Men ud af idrættens masse løftes så også helteskikkelserne, de som har sejret ved egen kraft, og pædagogikken erklærede: de som sejrer, har gjort sig fortjent til sejren. De, som står på toppen, gør det fuldt berettiget. Livet er en pyramide, med taberne nederst, sejrherrene øverst. Sådan er det, sådan må det også nødvendigvis være.«⁷

Kroppen som sindets urene hylster

I den tidlige kristendom blev kroppen forstået som sindets urene hylster, som det gjaldt om at frigøre sig fra. Kristian Rasmussen finder imidlertid også et positivt kropssyn. En af de fremtrædende kirkefædre, Johannes Chrysostomos (ca. 347-405 e. Kr.), anså ikke kroppen som uren. For Kristus accepterede den oprindelige krop og kunne ikke se noget forandret i dens natur, da han forberedte sig til kamp med den. Han efterlod den

i sin naturlige tilstand, og gennem den fik han sejrens laurbær over synden. Herefter lod han den opstå fra de døde og gjorde den udødelig. Den opfattelse står i kontrast til den ensidige udlægning af kristendommens kropssyn, som ifølge Rasmussen findes både hos Courbertin og hos idrætsforskerne Ask Vest Christiansen og Verner Møller. Sporten fungerer ikke som modbilledet til en svaghedens kultur med rod i kristendommen. Den moderne olympismes motto: hurtigere, højere, stærkere stammer fra den dominikanske præst Henri Didon (1840-1900), som anså de tre begreber som et tegn på den kristne atlets stræben efter fuldkommenhed gennem formning af krop og sind.⁸

I bogen *Jesus og Kristus* har den danske forfatter Villy Sørensen (1929-2001) tematiseret spændingen i kristendommen mellem svaghed og styrke. Han hæfter sig ved, at overleveringen fortolker nederlaget, Jesu død, som en sejr. Nok døde Jesus på korset, men ifølge fortolkningen opstod han som Kristus.⁹

Den protestantiske etik og kapitalismens ånd

Det kristent inspirerede spor finder Rasmussen i den tyske sociolog Max Webers (1864-1920) hovedværk *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*. Weber analyserer den protestantiske etik dels frem mod det moderne kapitalistiske samfund og dels tilbage til munkevæsenet. Under henvisning til Calvinismen påpeger Weber, at Reformationens betydning lå i,

»at enhver kristen skulle være munk hele sit liv igennem«. De, som tidligere havde leveret munkevæsenet dets bedste repræsentanter, var nu henvist til at dyrke deres asketiske idealer inden for det verdslige kaldsliv.¹⁰

Lidelsens nødvendighed

I romanen *Cykelrytteren* skriver den hollandske forfatter og tidligere cykelrytter, Tim Krabbé: »Af de interviews med cykelryttere, jeg har læst, og af de samtaler, jeg har ført med dem, fremgår altid det samme: Lidelsen var det bedste. [...]

Hvis man bare kunne have været cykelrytter dengang. For al lidelsen forandrer sig på den anden side af målstregen til en erindring af nydelse, og jo større lidelsen har været, des større er nydelsen. Det er naturens modydelse til rytterne for den ære, de viser den ved at lide. Fløjlsbløde puder, safariparker, solbriller, menneskene er blevet uldne mus. De har stadigvæk en krop, der gør det fysisk muligt for dem at gå gennem en snestorm i fem dage og fire nætter, uden mad, men de tager imod skulderklap, hvis de bare har været på en times cykeltur. 'Flot klarer.' I stedet for at vise sig taknemmelig for regnen ved at blive våde, går menneskene med paraplyer.

Naturen er en gammel dame, der ikke har mange tilbudere mere; den, der stadig vil benytte sig af hendes ynder, belønner hun lidenskabeligt.

Det er derfor, der findes cykelryttere.

Lidelse er nødvendigt, litteratur er en udvækst.¹¹

Rytterne kæmper imod bjergene og varmen på 18. etape i Tour de France 1983.

For den passionerede elitesportsmand er lidelsen en forudsætning, hvis han skal sejre og vinde lykken. Men det er ikke lykken, der gennem hovedparten af den menneskelige historie har været menneskelivets selvindlysende mål, skriver den polsk-engelske sociolog Zygmunt Bauman: »Det er langt snarere den modsatte antagelse, der har været fremherskende. Lidelse og smerte er blevet opfattet som livets konstante følgesvende. At ønske dem bort ville være indbildskhed – farligt såvel som uhenigtsmæssigt. Lykken er måske kun en indirekte konsekvens af et liv fuld af lidelse, den højeste og mest attræede af alle belønninger for mennesker, der har accepteret livets smerte og indvilliget i at bære den.«¹²

Legemlig selvtugt

I idrætslitteratur fra slutningen af 1800-tallet tilkendes sporten som et middel til bod. Den hårde sportstræning udsprang ikke af lyst til bevægelse, men som et middel

til at afkaste den pinefulde samvittigheds åg gennem legemlig selvtugt, skriver idrætshistorikeren Hans Bonde.

Ikke kun fra sporten blev der slået på de religiøse strenge. Fra samtidige kristne er der eksempler på en tro på sportens asketiske mission. I sædelighedsforeningen *Vigilia*, som var en sammenslutning af kristne københavnske menigheder, var der i 1901 to grundholdninger over for sporten.

Den ene gik ind for, at man skulle bestrebe sig på at støtte kærligheden til sporten, selvom disse bestræbelser »ikke var af absolut kristelig Karakter«, fordi »den der skal drive Sport, maa spæge sit Legeme, og den der opfyldes af Kærlighed til Sporten faar ikke Tid til at tænke paa de daarlige Forlystelser.«

Den anden holdning var en advarsel mod sporten, fordi den tenderede mod at blive den eneste åndsforfriskelse for mange, og fordi den førte »mange Mennesker ind i det kødelige, det usædelige«, men det

blev dog ikke anset for at være sportens skyld.¹³

Kroppen drives ind i sporten

Det protestantiske borgerskab vendte sig imod sanselig nydelse af tilværelsen, men ikke mod sport som led i opøvelse af en rationel og disciplineret livsførelse. Ligesom i arbejdslivet fik sporten ifølge idrætshistorikeren Ove Korsgaard den protestantiske etik som drivkraft. Det betyder ikke, at protestantismen er mere ulegemlig end andre trosretninger. Den har blot henlagt de kropslige øvelser til andre rum end kirken. Det er ikke dine handlinger, men din tro, der betyder noget. Da kroppen blev drevet ind i sporten, blev sporten en religion. Troen forblev i kirken, mens den rituelle handling i stor udstrækning blev til sport.

Hans Bonde ser et vist slægtsskab mellem den asketiske protestantisme og sport. I sporten kunne

man på én gang dyrke en semireligiøs form for spægelse og samtidig være i pagt med naturvidenskabernes mani at opgøre alt i kvantiteter, i cm, gram og sekunder.

Korsgaard betragter det olympiske stadion som det fornemste helligsted – en katedral – hvor det almindelige livs funktioner bliver til en rituel handling. Her udtrykker man kulturens idealer for at skabe samme virkelighed i verden uden for det hellige stadion. »Samlede myter gennem de sidste 200 års europæiske historie har været troen på fremskridt, naturvidenskab og frigørelse og centrale ritualer har været rekordsport.«

I Korsgaards optik er sporten en moderne religion, der bekræfter industrisamfundets idealer. For Bonde gælder, at sporten har en religionslignende karakter.¹⁴

Dyder og dødsynder

Mens den katolske kirke tidligere

havde formidlet frelsen gennem afladsbreve og kultiske magiske kirkehandlinger, blev reformationstidens frelse et spørgsmål om mødet mellem den enkelte og Gud. I middelalderen udviklede askesen sig til en puritansk disciplin med afsky for lediggang med et planlagt og stabilt liv for øje. Især hos de calvinistiske sekter kom den verdslige askese til udtryk gennem en hård og vedvarende disciplinering af krop og sind, skriver den amerikanske sociolog Steven J. Overman.¹⁵

Tyngden i den protestantiske kirke var lagt på selvet inden for områder som selvkontrol, selvdisciplin og selveksamination. Jagten på den samme succes krævede en høj grad af konkurrencebevidsthed.

Alligevel ser Ask Vest Christiansen og Verner Møller ikke meget vundet i de syv kristne kardinaldyder (heriblandt askese, individualisme og arbejdsmoral), som de fremstår

Den franske cykelrytter, Eugène Christophe, fik i 1919 historiens første officielle gule trøje i Tour de France ved at vinde etappen fra Grenoble til Geneve.

Rytterne ved startlinjen før finalen i sprint på cykelbanen i Paris 1922.

i den weberske tradition med askesen som centrum og forklaringsramme for atleternes vilje til ekstremer. Man opnår ikke succes i eliteidræt uden at »betjene« sig af dødssynderne (heriblandt gerrighed, vrede og misundelse).¹⁶

»En katedral var det«

Den moderne eliteidrætsmand er

splittet mellem kristne dyder og antikristelige tænke- og handlemønstre i kampen for succes. Han må indordne sig en stram disciplineret dagligdag og være indstillet på at påføre sine modstandere de værste tænkelige vanskeligheder. På den måde har han mulighed for at adskille sig fra de andre og dermed fremvise sine helt egne kvalifi-

kationer som menneske. De moderne Olympiske Lege synliggør sammenhængen mellem det førmoderne og moderniteten. Det var Pierre de Coubertins kongstanke, at atleten er en slags præst, der forretter muskelkraftens religion. Kulissen, der omgiver De Olympiske Lege, giver associationer om kirke, dogmer og ritualer.¹⁷

Per Olov Enquist skriver om OL i München 1972:

»Så stort det hele var, så smukt. Så bølgende lyst, glasteltene bredte sig over Oberwiesenthal. Et cirkus? Nej, på ingen måde. [...] En katedral var det. Og så passede det alt sammen også sammen, så faldt historien i trit med nutiden. Det var en katedral, det mindede om. Det gjorde hele udviklingen ganske logisk og historien helt ligefrem, og den lille Coubertin havde så fået ret til sidst, selv om det havde taget lang tid. Glasteltene og spirene, en verdslig kirke. Det ville Coubertin have syntes om.«¹⁸

¹ Clifford Putney: *Muscular Christianity: Manhood and Sports in Protestant America, 1880-1920*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. 2001.

² Kristian Rasmussen: *Cykelsport og askese. En analyse af cykelrytters livspraksis*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet 2012. S. 120.

³ Per Olov Enquist: *Katedralen i München*. Samleren København 1973. S. 25.

⁴ Allen Guttman: *From Ritual to Record. The Nature and Modern Sports*. Columbia University Press. New York 1978.

⁵ Verner Møller: *Sport og Karisma*. Povl Götke, Jonas Havelund og Kristian Rasmussen (redaktion). *Fra Buddha til Beckham – karisma og suggestion i sport og religion*. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2005. S. 123-125.

⁶ Verner Møller: *Løgn over løgn*. Om Michael Rasmussens Tour de France-exit. People's Press 2009. S. 253.

⁷ Per Olov Enquist: *Katedralen i München*. S. 24.

⁸ Kristian Rasmussen: *Cykelsport og askese. En analyse af cykelrytters livspraksis*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet. S. 123.

⁹ Villy Sørensen: *Jesus og Kristus*. Gyldendal 1992. S. 71-72.

¹⁰ Max Weber: *Den Protestantiske Etik og Kapitalismens Ånd* (1920). Nansensgade Antikvariat. København 1995. S. 79-80.

¹¹ Tim Krabbé: *Cykelrytteren* (roman 1978). Forlaget Fremad. København 1996. S. 116-117.

¹² Zygmunt Bauman: *Det belejrede samfund*. Hans Reitzels Forlag 2004. S. 203-204.

¹³ Hans Bonde: *Den sportslige askese. Centring 7*. 1986/1. Forlaget Bavnbanke 1986. S. 20-21.

¹⁴ Ove Korsgaard: *Sport som religiøs praksis. Rekord som ritual. Centring 7*. 1986/1. Forlaget Bavnbanke 1986. S. 63-65. – Hans Bonde: *Den sportslige. Centring 7*. 1986/1. Forlaget Bavnbanke 1986. S. 24-26.

¹⁵ Steven J. Overman: *The Influence of the Protestant Ethic on Sport and Recreation*. Avebury. Aldershot 1997. S. 50-51. – Kristian Rasmussen: *Cykelsport og askese. En analyse af cykelrytters livspraksis*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet 2012. S. 149-150.

¹⁶ Ask Vest Christiansen og Verner Møller: *Mål, medicin og moral – om eliteatleters opfattelse af sport, doping og fairplay*. Syddansk Universitetsforlag 2007. S. 45-46.

¹⁷ Aage Hoffmann: *Cykelrytter mellem Gud og Djævel*. Forlaget ALFA 2013. S. 310-312.

¹⁸ Per Olov Enquist: *Katedralen i München*. Samleren København 1973. S. 18.

Aage Hoffmann er forfatter til *Cykelrytter mellem Gud og Djævel*. Forlaget ALFA 2013.

Arbejderbevægelsens appel til de københavnske arbejdere

Af Martin Colerick og Ask Holm

To centrale udviklingstræk kendetegnede anden halvdel af 1800-tallet i Vesteuropa. Det ene var industrialiseringen og urbaniseringen, der skabte nye sociale skel i samfundet. Det andet var en sekulariseringsproces, hvor den kristne kirke gradvist mistede sin dominerende position i de nye bybefolknings liv.

Arbejderbevægelsen var en central del af denne sekulariseringsproces, men meget tyder på, at processen ikke var helt så entydig som tidligere antaget. I de tidlige år accepterede arbejderbevægelsen arbejderne religiøsitet, hvis den blev udøvet privat, mens den samtidig forsøgte at overtage kirkens funktion som social ramme for arbejderne liv. Flere af de funktioner, arbejderbevægelsen ønskede at udføre for arbejderne, havde lighedstræk med de funktioner, kirken tidligere havde varetaget for befolkningen i det før-industrielle samfund.

Arbejderbevægelsen overtog en del af religionens funktion, og funktionen antog nye former i det industrialiserede samfund i form af arbejderbevægelsens røde faner,

1. maj-demonstrationer, forsamlingsbygninger, juletræsfester, bisættelser og begravelsesoptog.

Den socialiserende funktion bag kirkens ritualer, symboler og arrangementer blev gradvist overtaget af den nye arbejderbevægelse frem mod afslutningen på det nittende århundrede. Denne udvikling lagde grundstenen til, at arbejderbevægelsen op gennem det 20. århundrede kunne udvikle sig til en stærk aktør i opbygningen af et socialt sikkerhedsnet, der kunne beskytte sine medlemmer mod udefrakommende begivenheder som arbejdsløshed og sygdom.

Siden midten af 1990'erne har fagbevægelsen i Danmark oplevet faldende medlemstal. En af forklaringerne på det dalende medlemstal kan måske findes i arbejderbevægelsens tab af evnen til at være synlig og have en både praktisk og symbolsk funktion i de danske arbejderes hverdag både i arbejdslivet og i forbindelse med arrangementer udenfor jobbet.

Den danske arbejderbevægelse

Den danske arbejderbevægelse opstod i København i begyndelsen af 1870'erne som en reaktion på den stigende sociale og økonomiske ulighed.¹ En voksende befolkningsgruppe oplevede, trods lange arbejdsdage, at lønnen ikke dækkede familiernes basale behov i form af kost og husleje.² Udover den faglige kamp på arbejdsplad-

serne for bedre arbejdsforhold, oprettede arbejderbevægelsen også en række organisationer og arrangementer, der skulle tiltrække de danske arbejdere.

Arbejderbevægelsen ønskede at opbygge et stærkt netværk af kulturelle organisationer, der principielt omsluttede arbejderne »fra vugge til grav«.³ På sigt var målet, udover at opnå anerkendelse som befolkningsgruppe, at reformere samfundet i forhold til bevægelsens demokratiske og socialistiske idealer.

Der blev lagt vægt på, at medlemmerne levede op til normer omkring renlighed og selvdisciplin og forsøgte på denne måde at opdrage, disciplinere og danne sine medlemmer, fx ved at udarbejde retningslinjer for god opførsel ved deltagelse i sociale arrangementer.⁴

Arbejdernes tro

På det private plan havde arbejderfamilierne i København en pragmatisk og tvetydig holdning til det kirkelige, og de fleste arbejdere blev kirkeligt viet og lod deres børn konfirmere.⁵

Arbejderne var generelt positive overfor kristne trosforestillinger om retfærdighed, ærlighed og næstekærlighed. Dog var de færreste arbejdere aktive kirkegængere, og der syntes blandt arbejderne at have været en vis mistænksomhed mod præsterne og mod kirken som institution.⁶

1. maj på Fælled 1899. Foto: Arbejdermuseet & ABA.

Konkurrerende bevægelser

Arbejderbevægelsen havde ikke monopol på arbejderne. I slutningen af 1800-tallet eksisterede to andre sociale bevægelser, der også henvendte sig til de københavnske arbejdere: afholdsbevægelsen og forskellige kirkelige bevægelser med Indre Mission som den dominerende.⁷ De tre bevægelser stod i opposition til hinanden, selvom de delte målet om at forbedre de sociale forhold for arbejderne. Arbejderbevægelsen mente, at arbejdernes levevilkår skulle forbedres gennem den politiske og faglige kamp.⁸ Arbejderbevægelsen betonedede idealer som disciplineret adfærd og rationel tænkning, og det disciplinerede de danske arbejdere til demokratiske samfundsborgere.⁹

Afholdsbevægelsens synspunkt var, at arbejdernes levevilkår kunne forbedres gennem den enkelte arbejders ædruelighed. Indre Mission ønskede at forbedre arbejdernes livsvilkår gennem sin gerningsmis-

sion samt at skabe et værn mod arbejderbevægelsen og socialismen.¹⁰ Indre Mission appellerede fra efteråret 1875 med sin sociale gerningsmission i København til samme befolkningsgruppe, som arbejderbevægelsen hidtil havde været eneste talerør for, og blev derfor en trussel mod arbejderbevægelsen.

Afholdsbevægelsens forhold til arbejderbevægelsen var indtil 1902 præget af gensidig tolerance, da arbejderbevægelsen også forsøgte at overbevise sine medlemmer om, at overdrevent indtag af alkohol ikke stemte overens med bevægelsens normer om selvdisciplin.¹¹ Den gensidige tolerance ophørte med grundlæggelsen af det kooperative bryggeri Stjernen i 1902, der af afholdsbevægelsen blev opfattet som en krigserklæring.¹²

Den røde fane

Allerede fra begyndelsen af 1870'erne indgik et af arbejderbevægelsens mest kendte symboler,

de røde faner, i alle større og mindre arrangementer.¹³ Fanerne var prydet med fagsymboler for de enkelte fag og forskellige politiske paroler som »Frihed, Lighed og Broderskab«.¹⁴ Fra 1890 blev fanerne også båret i optogene mod Fælled.¹⁵ Den røde fane var en manifestering af sammenhold både blandt egne medlemmer og udadtil mod det øvrige samfund.¹⁶

En vigtig begivenhed var faneindvielsen. En ny fane blev fejret med stor fest for hele foreningen. Et fast ritual ved faneindvielsen var faneafsløringen, der blev efterfulgt af sange og taler. Efterfølgende blev der hamret tre søm i fanestangen som symbol på »frihed, lighed og broderskab«. Denne rituelle handling var med til at markere fanens betydning for arbejderne. Til sidst sluttedes af med en procession og hurraråb for den nye fane.¹⁷

Faneindvielsen satte ikke blot selve fanen i centrum som et vigtigt symbol, men var i sig selv en rituel handling. Fanen havde en samlende funktion for arbejderne, der fik et fælles ritual knyttet op på et af arbejderbevægelsens stærkeste symboler.

1. maj

Årets højtidelige og festlige højdepunkt var arbejdernes internationale kampdag, som blev fejret første gang i Danmark 1. maj 1890. 1. maj havde allerede i de tidlige år karakter af en fast tilbagevendende rituel begivenhed, da arbejderne fulgte samme procedurer år efter år. Ligesom den tidligere landbefolkning sandsynligvis ikke havde haft et indgående kendskab til kri-

stendommen, men alligevel havde fundet et fællesskab i kirken, deltog den enkelte arbejder i 1. maj arrangementer og har derigennem mødt det fællesskab, arbejderbevægelsen tilbød.

Arbejderbevægelsens egne fremstillinger af 1. maj viser også, at dagen blev tillagt stor betydning. Det er illustreret ved et referat i Social-Demokraten fra en 1. maj samling i Århus: »En ypperlig Feststemning prægede hele Mødet. Man mærkede straks, at den Sag, om hvilken der var sat Stævne, af alle Tilstedeværende opfattedes som værende af stor og indgribende Betydning for deres Ve og Vel, et Livsspørgsmaal for Arbejderklassens legemlige og aandelige Velbefindende.«¹⁸

Social-Demokraten fremstillede (naturligvis) arbejdernes sag positivt og arbejderbevægelsen var selv med til at kanonisere den årligt tilbagevendende begivenhed ved at give den karakter af en helligdag for arbejderne. 1. maj blev dermed et af de elementer, der indgik i etableringen af en tidlig fælles arbejderkultur, der skabte en social ramme for arbejderes liv.

Arbejdernes Forenings- og Forsamlingsbygning

Forsamlingsbygningen i Rømersgade blev indviet i 1879 og var den

naturlige ramme for arrangementer i arbejderbevægelsen, da opførelsen var finansieret af arbejderbevægelsen selv. Først i midten af 1890'erne fik festsalen konkurrence fra andre forsamlingsbygninger på Kløvermarken, Enghavevej og Jagtvej, der blev bygget i hhv. 1894, 1895 og 1897.¹⁹

Kun medlemmer af en faglig forening havde adgang til Forsamlingsbygningen. Medlemmerne kunne derved »træde ud« af hverdagen og ind i Forsamlingsbygningen og være blandt ligesindede, da alle indenfor var medlemmer af arbejderbevægelsen. Der var en klar forventning fra arbejderbevægelsens side om, at medlemmerne var soignerede og ædrue, når de ankom til Forsamlingsbygningen.

Når arbejderfamilierne tog til et arrangement i Forsamlingsbygningen, kan det sammenlignes med, når landsbybeboere tog i kirke. I kirken mødtes kristne på kirkenes præmisser, og de kristne var blandt ligesindede. I Danmark har landsbybeboere sandsynligvis i høj grad delt interesser og udført næsten identisk arbejde. På samme måde samlede Forsamlingsbygningen ligesindede arbejdere med samme interesser og sammenligneligt arbejde, og på den måde fungerede bygningen som et »helligt« sted.

Juletræsfester

En af de årligt tilbagevendende begivenheder var juletræsfesterne. Juletræsfesterne havde konkurrence fra borgerlige og kirkelige juletræsfester.²⁰ Strukturen ved festerne var meget lig de kirkelige, men indholdet adskilte sig markant herfra. Der blev ofte lagt vægt på at fremhæve socialistiske værdier og tale direkte til børnene: »Meningen med juletræs festen må være at tale til børnenes følelser på en sådan måde, at de forstår julens virkelige idé – dermed også bliver modtagelige og venligt indstillet overfor socialismens tanker.«²¹

Samtidig med etableringen af juletræs festen som socialistisk inkorporerede arbejderbevægelsen en kristen tradition og pakkede den ind i socialdemokratiske værdier.²² Det ses blandt andet ved, at der fandtes julesange i arbejdersangbogen, og at arbejderbevægelsen italesatte Jesus som socialist.²³

Juletræsfesterne var populære blandt familierne, og fra midten af 1880'erne var festsalen booket for hele december og den første del af januar allerede fra om efteråret.²⁴ Den store tilslutning til juletræsfesterne vidner om, at arbejderne ikke havde noget imod at fejre julen som en socialdemokratisk fest.

Juletræsfesterne blev derfor en vigtig del i den sociale ramme for

1. maj demonstration med de røde faner gennem Rømersgade og forbi Forsamlingsbygningen på vej mod Fælleden 1899. Foto: Arbejdermuseet & ABA.

arbejdernes liv og som et opdragende element for de kommende generationer.

Adam Petersens bisættelse

Bisættelser var traditionelt blevet afholdt i kirkeligt regi, men i ét særligt tilfælde havde bestyrelsen i Forsamlingsbygningen givet tilladelse til en bisættelse.²⁵ Det var i 1887, hvor Adam Petersen, som var en af de pionerer, der havde hjulpet til under opførelsen af Forsamlingsbygningen, skulle bisættes. Det var et kraftigt symbolsk signal, bevægelsen sendte ved at bisætte en af

Forsamlingsbygningens grundlæggere i egen bygning. Adam Petersen blev efter ceremonien begravet på Assistens Kirkegård på Nørrebro. Begravelsesoptøget bestod af omkring 10.000 personer og 21 røde faner.

Arbejderbevægelsen viste sig med Adam Petersens bisættelse parat til at ophøje enkelte centrale personer i organisationen til en højere position ved at markere tabet af dem ved at gennemføre et traditionelt kirkeligt ritual i arbejdernes egen bygning. Adam Petersen fik hellig- eller martyrstatus, da hans

død blev tillagt så stor symbolsk værdi, at hans bisættelse skulle adskille sig så markant fra de øvrige medlemmer af arbejderbevægelsen.

Hvor Adam Petersens bisættelse var en undtagelse, så dannede Forsamlingsbygningen ofte ramme om lig- eller begravelsesoptog for afdøde medlemmer.

Begravelsesoptogene bestod af et orkester forrest, hvorefter bevægelsens medlemmer og den afdødes familie fulgte med de røde faner, der var en fast bestanddel af begravelsesoptogene.²⁶

Også i de tilfælde, hvor bisættelserne foregik andre steder end i Forsamlingsbygningen, blev ruten for begravelsesoptøget oftest lagt forbi Rømersgade, fordi den afdøde skulle have lov til at tage en sidste afsked med arbejderbevægelsens vigtigste bygning.

Forsamlingsbygningen var fundamentet for, at arbejderbevægelsen kunne indfri sit mål om at omslutte arbejderne »fra vugge til grav«. Bygningen var også symbolet på den åndelige dannelse og det sociale sikkerhedsnet, som bevægelsen var begyndt at have for sine medlemmer.

Religionens funktion i arbejderbevægelsen

Arbejderne forlod ikke kirken til fordel for arbejderbevægelsen, men flyttede i stedet troen til privatsfæren. Medlemskabet af en fagforening eller Socialdemokratiet kunne godt kombineres med en fortsat tro på kristendommen, og en stor del af arbejderne fortsatte med at have et religiøst tilhørsforhold. Det lykkedes dog arbejderbevægelsen med forskellige begivenheder, ritualer og symboler at skabe en funktionel

erstatning for det landsbykirkelige fællesskab. Spørgsmålet er, om arbejderbevægelsen igen har brug for at være mere synlig i de danske arbejderes hverdag for dermed at dæmme op for den fortsatte medlemsflugt?

Arbejderbevægelsen kunne formentlig lære af sin egen fortid og igen søge at skabe et funktionelt og praktisk fællesskab i de danske arbejderes hverdag.

Martin Colerick (f. 1983), stud.mag. Gymnasielærer hos Ingrid Jespersens Gymnasieskole, mc@ijg.dk

Ask Holm (f. 1984), cand.mag. i historie og samfundsfag. Gymnasielærer hos Gefion Gymnasium, askjensholm@hotmail.com

Artiklen bygger på en tidligere artikel fra Arbejderhistorie april 2012 med titlen *Civilreligiøsitet i den danske arbejderbevægelse 1871-1900*.

¹ Artiklens fokus er rettet mod arbejderbevægelsen i København i perioden 1871 til århundredeskiftet.

² En mandlig arbejders løn dækkede i 1870 i gennemsnit 73% af en families udgifter til kost og husleje. Lars Christensen, Søren Kolstrup & Anette Eklund Hansen: *Arbejdernes historie i Danmark 1800-2000* (København: SFAH, 2007), s. 54.

³ Arbejderbevægelsens kulturelle institutioner var blandt andet søndagsskoler for børnene, børne- og ungdomsorganisationer som DUI og SUF, læseforeninger og sportsklubber for både unge og voksne, ligbrændingsforeninger, brugsforeninger, boligforeninger, fagforeninger samt politiske partiorganisationer. Til den tidlige arbejderkultur hørte blandt andet også politisk skoling med læsning og diskussion af socialistiske teoretikers skrifter. En vigtig del af arbejderbevægelsens dannelsesprojekt var den almene arbejderoplysning. Christiansen (1996), s. 166 & Christiansen (1998), s. 64.

⁴ Nynne Helge, Jan Ingemann Sørensen og Henning Grelle: *Velkommen i forsamlingsbygningen. Historien om Arbejdernes Forenings- og Forsamlingsbygning i Rømersgade 1879-1983* (København, Arbejderbevægelsens Bibliotek & Arkiv, 2005), s. 101f.

⁵ Christensen m. fl., s. 93.

⁶ Christensen m. fl., s. 93.

⁷ Sidsel Eriksen: *Folkelige bevægelser blandt arbejderne i København*. I Karl-Erik Frandsen (red.): *Kongen og Folkets København – gennem 800 år* (København: Forlaget Skippershoved, 1996), s. 174.

⁸ Eriksen, s. 177.

⁹ Christensen m. fl., s. 96.

¹⁰ Gerningsmissionen var bygget op om fire søjler med et religiøst indhold i hverdagen. Gerningsmissionen indeholdt både ungdomsorganisationerne KFUM og KFUK og udførte socialt arbejde med fokus på flere marginaliserede grupper i samfundet fx de prostituerede. Eriksen, s. 182.

¹¹ Christiansen, Niels Finn: *København som arbejderby før 1914*. I Karl-Erik Frandsen (red.): *Kongen og Folkets København – gennem 800 år* (København: Forlaget Skippershoved, 1996), s. 166.

¹² Eriksen, s. 178.

¹³ Christiansen (1998), s. 7.

¹⁴ På fanen står der »Frihed, Lighed og Broderaad!«, hvilket betragtes som tilsvarende det kendte motto fra den franske revolution. Christiansen (1998), s. 13.

¹⁵ Betegnelsen »Fælleden« dækker over områderne Blegdamsfælleden og Nørrefælled. Som reference i arbejderbevægelsen henviste »Fælleden« til begge områder. I en analyse af Fælleden som helligt sted og symbol for arbejderbevægelsen, er det underordnet hvilket af de tre steder, der refereres til.

¹⁶ Jens Toftegaard: *Kampen om København* (København: SFAH, 2008).

¹⁷ Beretning fra Faneindvielsesfest den 30.05.1897 på Sortedamshus. Grelle, s. 22.

¹⁸ Callesen m. fl., s. 28. Referat i *Social-Demokraten* fra 1. maj møde i Århus.

¹⁹ Helge m. fl., s. 9.

²⁰ Især de kristne søndagsskoler havde stor succes med at tiltrække arbejderbørn.

²¹ Helge m. fl., s. 113f.

²² Julen har eksisteret som vinterhvervsfest også før kristendommen kom til Danmark, men arbejderne har sandsynligvis opfattet julen som en kristen fest.

²³ Helge m. fl., s. 114.

²⁴ Helge m. fl., s. 112.

²⁵ Christian Hørdum blev bisat i 1911. Christian Hørdum havde også været en central skikkelse i arbejderbevægelsen i 1870'erne og var involveret i opførelsen af Forsamlingsbygningen. Hørdum blev valgt til Folketinget i 1884, da Socialdemokratiet første gang opnåede valg med to mandater.

²⁶ Dennis Borgvardt: *Fanen vil være til stede, Arbejderhistorie*, december 2007, nr. 3, s. 7.

Kirkens feminine autoritet

Af Sørine
Gotfredsen,
sognepræst og
debattør

Visse ting i tilværelsen er tidløse. Kærligheden, sorgen og lykken er blandt de følelser, der uanset epoken vi lever i, bliver ved med at opfylde vore sind, idet de er en del af en dybt grundet hjertesag. Det inderste menneskelige er hævet over tid og sted, og det samme kan man sige om kristendommen. Nok er den i løbet af historien indgået i et tæt samspil med samfundets udvikling, og kirkens udtryk har gennem århundrederne haft forskellige former, men det står urokkeligt fast, at budskabet, som det er overleveret i Det Nye Testamente, skal forkyndes til alle mennesker.

Imidlertid er der ikke enighed om, hvordan den rette forkyndelse skal lyde. For nogen er det vigtigt at fremhæve syndigheden, pligten og fordringen, mens det for andre i højere grad handler om at forkynde Guds endeløse kærlighed til sin skabning. Begge dele hører selvsagt med, men det er en stor udfordring altid at finde den rette balance mellem lov og evangelium.

Loven i form af det absolutte næstekærlighedsbud, der er så svært at opfylde, at det uundgåeligt afslører vores begrænsning. Og evangeliet i form af Jesu opofrelse for

vores skyld, der gør, at vi kan tro på nåde og tilgivelse for alt det, vi ikke selv formår. Forholdet mellem lov og evangelium er ikke kommet mindre i centrum med tiden. I takt med den moderne udvikling, psykologiens og pædagogikkens dominans og en voksende skepsis overfor talen om syndighed i mennesket, er forkyndelsen blevet trukket i retning af større fokus på Gud som den milde faderskikkelse og mindre på hans identitet som den, der også kræver noget af os. Denne udvikling har også at gøre med et overvældende tydeligt moderne fænomen. Nemlig de mange kvindelige præster.

Kvindernes fremtrædende rolle

Disse sætter nemlig i dag et stort præg på folkekirken og den danske præstestand. En lang udvikling ligger til grund for denne tidens tilstand, men som udgangspunkt skal man huske, at kvinden faktisk helt fra begyndelsen af den kristne historie har nydt en ret fremtrædende rolle. Det var kvinderne, der som de første konstaterede, at graven var tom påskemorgen, og kvinder spiller en væsentlig rolle i hele beretningen om Jesus. Men det lå ikke i kortene, at de i fremtiden skulle komme til at fylde så meget i kirken, som de gør i Danmark i dag, for mens kvinden som sagt spiller en synlig rolle i Det Nye Testamente, har det også været en del af traditionen, at mænd førte ordet. Apostlen Paulus

siger det klart i sit første brev til Korintherne: »Som i alle de heliges menigheder skal kvinderne tie stille i menighederne. De må ikke tale, men skal underordne sig, sådan som loven også siger.« Det er altid omstridt, hvilken status Paulus' ord skal tillægges, men det vigtigste er at konstatere, at Jesus selv stort set ikke forholder sig til den slags sociale og kønsbestemte spørgsmål.

Med udgangspunkt alene i Jesu ord kan man på ingen måde formulere et forbud mod kvindelige præster, men set i lyset af traditionen som helhed er der ingen tvivl. Det er mændene, der taler og udlægger Skriften, hvilket jo stadig håndhæves i den katolske kirke, der ikke rummer kvindelige præster. Disse er et luthersk protestantisk og dermed i høj grad et dansk fænomen. I 1947 fik kvinderne her i landet adgang til præsteembedet, og i 1970'erne begyndte de kvindelige præster for alvor at vokse i antal. I dag udgør de omkring halvdelen af landets cirka 2.000 præster, og de vil efter alt at dømme snart være en majoritet.

Feminin autoritet

Midt i en tid, hvor vi energisk diskuterer, om kvinder nogensinde vil blive ledere i samfundet i samme grad som mænd, kan kirkens kvinder lære os en del om den feminine autoritet.

Præstefiguren udgør et traditionelt og dybt grundfæstet billede på en leder, en åndelig leder af

sjæle. En af vor tids få modstandere af kvindelige præster, den missionske sognepræst Henrik Højlund, har på et tidspunkt udtalt, at præsten skal ses som en faderfigur, og at manden derfor per definition er menighedens religiøse fører. For nogen er det derfor udelukket, at en kvinde kan udfylde denne centrale rolle med tilstrækkelig fylde, og lad os forfølge tanken lidt.

For et vigtigt spørgsmål er, om ret mange kvinder inderst inde selv ønsker at optræde som den klare autoritet, og for kirkens vedkommende må man spørge, hvordan de kvindelige præster påtager sig opgaven med myndighed at udlægge kristendommen for danskerne. Kan den store mængde af kvindelige præster muligvis være i gang med at omdefinere selve præsterollen og dermed også kirkens forkyndelse?

Kvindelige præster er berømte for at vægte den sociale og omsorgsfulde dimension ved gerningen højt, og det ligger i luften, at hvis man ansætter en kvindelig præst, så har hun inden måneden er omme stablet både minikonfirmandhold, rollespil, babyrytmik og kreativ ikon-maling på benene. Hun er god til børn og familiegudstjenester, og på den første søndag i advent prædiker hun om duften af stearin og vaniljekranse, mens de ældre damer på tredje række nikker indforstået til hinanden. Her er vi glade for vores smilende og menneskelige præst.

Det har naturligvis et strejf af karikatur over sig, men det er ikke en forestilling, der er vokset ud af

ingenting. De kvindelige præster har gennem årene bidraget til i danskernes bevidsthed at gøre præstefiguren til et omsorgsvæsen, mindst lige så meget som et intellektuelt. Derfor kan man mene, at hvis kvinder i for høj grad viger tilbage for at indtage præsterollen i den mere klassiske forstand, har vi et problem. Ikke et problem, der gør, at hun ikke kan fungere som præst, for i folkekirken kan det i høj grad i dag lade sig gøre at være en frontfigur på den milde og ikke markante måde. De færreste blander sig i præstens arbejde, endsiige kvaliteten af forkyndelsen, for kirken består uanset hvad, og ønsket om fred, vane og fordragelighed vejer tungt. Men der er tale om et problem i den forstand, at folkekirkens identitet kan forandres. For hvis det dominerende billede på en præst mere og mere bliver en yngre kvinde fyldt med gode råd om kvalitetstid og kriser i parforholdet, afskaffes i

samme bevægelse en del af den myndighed, der grunder i den intellektuelle myndighed. Folk kan få det indtryk, at kristendommens budskab egentlig flugter ganske godt med den generelle optagethed af omsorg og menneskelighed, mens sandheden er, at det også er umådeligt krævende og på sin egen måde skal tale mennesket imod.

Kvindelige teologer

Og her nærmer vi os et lidt sårbart anliggende. Det er nemlig endnu et åbent spørgsmål, om kvinder i stort tal har samme anlæg for systematisk teologisk tænkning, som mænd gennem historien har vist sig at have. Man kan i hvert fald slå fast, at mængden af store kvindelige teologer – og filosoffer for den sags skyld – stadig er begrænset. Nogen vil mene, at dette skyldes hele det grundlæggende sociale magtforhold mellem mænd og kvinder, og at tilstanden

langsomt vil udlignes. Andre vil sige, at der findes nogle medfødte forskelle mellem kønnene, der gør, at de fleste kvinder aldrig bliver eksistentielt målrettede tænkere på samme måde som mænd. Og dermed heller ikke lige så store teologer.

Spørgsmålet er med andre ord, om kvindelige præster så ofte fremstår som blide omsorgsvæsner fremfor skarpe teologer, fordi de følger en nedarvet pligt til at leve op til en bestemt forventning. Eller om de snarere er drevet af deres natur. Ingen kender svaret, men det er vist på tide nu at understrege, at der bestemt også findes middelmodige mandlige forkyndere og dygtige kvindelige. Intet af dette er sort eller hvidt, og det mest ideelle vil være, at kønsfordelingen i folkekirken i fremtiden bliver nogenlunde lige. Tilmed skal det nævnes, at der her i landet findes en håndfuld debatterende kvindelige teologer, der bestemt både tør og kan tale til en forsamling. Ja, til en hel befolkning, hvis det skal være, og pudsigt nok kan man konstatere, at kvindelige præster faktisk er mere dominerende i den offentlige debat end deres mandlige kolleger. Men set i lyset af forkyndelsen rundt omkring i landets kirker og teologers samtale i al almindelighed er det påtrængende at overveje, hvad de mange kvindelige præster i det lange løb gør ved kirken, ved teologien og også ved det overordnede billede af kvinder i synlige positioner i samfundet. Griber kvinden autoriteten, eller gør hun sig umage for at nedtone dens væsen?

Forkyndelse ind i tiden

Vi lever i en tid med enorm fokus på køn, ligestilling og en voksende trang til at stadfæste, at forskellen på de to køn fra naturens side reelt ikke er ret stor. For de feministiske frontkæmpere lyder det oven i købet jævnlige, at køn først og fremmest er en kulturel konstruktion, og der findes en udpræget stræben efter at hævde den store ensartethed. Denne moderne tilgang til mennesket fylder naturligvis også i kirkens verden, der jo tilmed hviler på en så dybt grundet patriarkalsk tradition, at folkekirken i dag med den voksende dominans af kvinder næsten kan ligne et målrettet kønspolitisk eksperiment.

Men visse ting i tilværelsen er som sagt tidløse, og det gælder i allerhøjeste grad kristendommens budskab. Det skal forkyndes ind i tiden, men det skal ikke hverken forvandles eller forfladiges af tiden, og det store spørgsmål er altså, om de mange kvindelige præster i folkekirken gradvist vil transformere vores opfattelse af, hvad kristendom er. Vil den feminine forkyndelse lægge så stor vægt på at fremhæve Guds altomfattende milde kærlighed, at vi i

for høj grad blot læner os tilbage i tryghed og magelighed ved at være dem, vi er?

Vil evangeliet – løftet om Guds tilgivende vilje – mere og mere komme til at udkonkurrere loven – fordringen om at bekæmpe egen selvished og elske næsten som sig selv? Vil kristendommen miste sin skarphed og dermed ikke længere være en udfordring for den enkelte?

I et samfund, hvor individet i forvejen opdrages til at lytte til sin mavefornemmelse og være sit eget projekt og udgangspunkt, kan kristendommen i en tilpas eftergivende udgave være med til at bakke mennesket op i sin selv-kredsende færd gennem livet fremfor at udfordre det.

Kristendommen er kendetegnet ved altid at stå i opposition til sin samtid, idet den altid udgør en modsigelse af menneskets spontane lyst til at udfolde sig på egne præmisser. Hvormed vi kan blive konfronteret med den indre selvished, der altid skal bekæmpes, for at vi for alvor kan udrette noget for hinandens skyld. Og jo mere folkekirken præster kommer til at repræsentere det sekulære menneskesyn, der i forvejen hersker, desto mere vil forkyndelsen udvikle sig til en tiltale, der stryger os med hårene fremfor også at være til anfægtelse og ny selvindsigt.

Det er en stor udfordring for tidens præster ikke at falde i denne tidens følgagtige fælde. Og opgaven er ikke mindre for dem, der i dag udgør kirkens feminine autoritet.

Kampene man har som *muslim* i Danmark

Af Naser Khader, muslim og medlem af Folketinget for Det Konservative Folkeparti

Der er i dag to forhold, der i særlig grad er værd at nævne, hvis man skal beskrive, hvordan det er at være muslim i Danmark. Det første er forholdet til ens gud. Man kan ikke være muslim uden at have et forhold til sin gud. Men det er et privat forhold, ikke et politisk. Det andet er, at den muslimske tro er blevet en del af den demokratiske samtale på grund af terror. Dét er politisk, og det er nødvendigt at tage et opgør med den forrykte del af islam.

Danskerne er nysgerrige

Min egen oplevelse af at være muslim i Danmark har været positiv. Der er få, som har dømt mig ude på forhånd. Og jeg kan have svært ved at tro, dem der er, hvis det kommer til stykket, og de har i hvert fald ikke taget sig tid til at forklare mig, hvorfor jeg skulle smides ud. Så dem vil jeg ikke ofre særligt meget energi på. De er et lille mindretal. Jeg har oplevet danskerne som nysgerrige. Der er de klassiske spørgsmål om alkohol og svinekød. For mange er det et naturligt sted at starte, det er noget, man kender til. Men nysgerrigheden stikker dybere

end det. De vil gerne vide, hvor troen kommer fra, og hvilke værdier de skal forvente at møde.

For mig har religion ikke bare været en interesse. Det har været en naturlig del af livet. Som dreng gik jeg i koranskole i en landsby uden for Damaskus. Islam var allestedsnærværende, vi blev undervist i at lære Koranen udenad, og derfor havde vi islam med os overalt, hvor vi gik. Først senere kan jeg sige, at islam er blevet en interesse. Islam er nu en del af min opvækst, mit private liv og mit politiske virke.

Mere plads til kritik

Mit største problem som muslim i Danmark er ikke danskerne. For jeg har ikke noget ærinde om at omvende danskerne. Mit største

problem er nærmere, at det er vanskeligt at kritisere islam.

Jeg oplever af og til, at jeg efter en optræden i medierne får at vide af en anden muslim, at jeg burde holde min kritik for mig selv. Det kan være fordi, de ikke tåler nogen som helst form for kritik. Men det kan også være fordi, de er bange for, at det går ud over den tro, de elsker, at jeg kritiserer den. Men det sætter ikke islam under pres, at nogen vil tage et opgør med problemerne. Det er ekstremisme, der sætter islam under pres.

Den kritiske indstilling – eller det fjendskab – man oplever over for islam, udspringer ikke af de gode dele af islam. Den kommer, fordi mange har svært ved at skelne mellem islam og islamisme. Og det

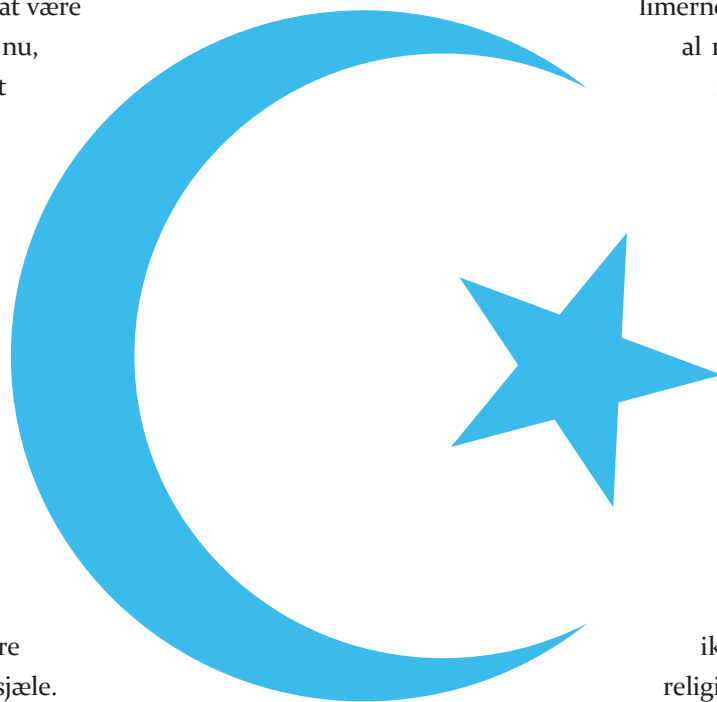
forstår jeg godt, at nogle har svært ved. Vi ser gang på gang, at imamer prædiker had, stening og det, der er værre. Det sker ikke kun ude i verden, det sker også i Danmark.

Lige nu mangler opgøret.

Hvis man skal skrive om at være muslim i Danmark lige nu, er det umuligt ikke at komme ind på problemerne. For der er problemer. Og det er kun os muslimer, der kan tage et opgør med den syge tolkning af islam, vi oplever nogle steder i verden.

Vi hører tit, at terror ikke har noget med islam at gøre. På samme tid korrupperer fanatikere de skrøbelige og unge sjæle.

Fanatikerne spreder den radikaliserede islam. Den findes. Den er ikke noget, jeg eller vestlige medier finder på. Der er folk, som tror,

at de handler i Allahs navn, når de detonerer en bombe. Jeg tror ikke, at det hjælper noget, at man vender det blinde øje til eller er blodsøden i sin kritik. Vi må se det onde i øjnene. Ellers kommer vi aldrig af med det.

Jeg er selv en del af en gruppe moderate muslimer, der har fået nok af, at muslimerne ikke selv vil anerkende, at islam er i krise.

Vi moderate vil gerne have en reformation af islam. Men det kan ikke stå alene. Lige nu og her har vi et problem med terrorisme, som skal bekæmpes af militær magt.

Vi kan ikke komme uden om, at kampen mod Islamisk Stat også er en kamp om islams fremtid.

For vi har vidt forskellige fortolkninger af islam – en moderat og en radikaliseret.

Så længe de eksisterer på samme tid, er der problemer. Jo større den sorte islam er, jo sværere vilkår for muslimer er der alle steder. Derfor mener jeg også, at det er i muslimernes egen interesse at lægge

al mulig afstand fra ekstremisme og anerkende, at terroreren kan have rødder i islam. Hvis man ikke vil anerkende det, kan man aldrig bekæmpe islamistisk terrorisme – for så mener man jo ikke, at den findes.

Hvis man anerkender, at den findes, må man også bekæmpe den, hvis ikke man vil tilhøre en religion, der kaster død over

uskyldige under påskud af noget helligt.

Reformering af islam

Allah har 99 navne, der viser hans karakter. Langt de fleste beskriver ham som mildhed, kærlighed, godhed og den beskyttende ven.

Men der er også dele af Koranen, hvis udløbsdato er overskredet for længst. Vi kan ikke bruge den vrede og hævngherrige Allah og skriftsteder, som opfordrer til bestialske mord. Derfor har vi brug for en reformeret islam. Den skal bygges på kærlighed, fred, frihed og barmhjertighed. Den skal ikke diktere samfundets indretning. Den skal være moderne, så den kan bruges i et moderne, sekulært, demokratisk

samfund. Man skal kunne være en god muslim i Allahs øjne, selvom man er vestlig demokrat.

Og det kan man. Den vej skal vi vise de unge.

En åndelig kamp

Der er mange andre end mig, der mener, at man kan respektere Koranen og nylæse den. Jeg mener faktisk, at man udviser en særlig respekt for islam, hvis man derigennem frigør den for at hænge sammen med terror. Hvis man frigør den for hadet. Det er tvingende nødvendigt, at langt flere tilslutter sig den åndelige kamp om islam, tager aktivt stilling til deres religion og ikke bare er reaktionære trosamfundets medløbere.

Vi har nu en global bevægelse, og nogle få imamer har også tilsluttet sig. Der er håb forude.

Men vi har brug for at unge mennesker tør elske deres religion så meget, at de gør den til kærlighedens religion. Vi har også brug for, at ældre muslimer tør vise mod og vise vejen for de unge. De ved, hvilken situation islam står i. De kender Mellemøsten, og de kender Vesten. Hvis de ønsker, at deres børn skal vokse op i harmoni med vestlige demokratier og islam, har de en forpligtelse til at sige fra over for hadet og volden.

Jeg er åben om min kritik, så den kan hjælpe andre. Men også så den kan hjælpe kærlighedens islam.

Naser Khader:

“Der er mange andre end mig, der mener, at man kan respektere Koranen og nylæse den. Jeg mener faktisk, at man udviser en særlig respekt for islam, hvis man derigennem frigør den for at hænge sammen med terror. Hvis man frigør den for hadet...”

Kvindestemmer '16:

Inspiration og store oplevelser - med kunsten som omdrejningspunkt

Af Annemarie Balle,
redaktør

Folkevirkes store, kunstneriske oplevelse – Kvindestemmer – blev gennemført i begyndelsen af marts i Jazzhouse i København. Det var tiende gang, at Kvindestemmer blev holdt, så det blev markeret med en festtale af dagens konferencier, kunsthistoriker Lisbeth Tolstrup.

Hun fortalte begejstret om udviklingen af Kvindestemmer, som hun har fulgt tæt i alle årene og lagde ikke skjul på, at høj kvalitet har været den røde tråd i alle arrangementer, ligesom den særlige blanding af etablerede kunstnere og

debutanter, som siden har udviklet sig til etablerede kunstnere, har været gennemgående.

Kvindestemmers særkende er desuden, at der veksles mellem forskellige kunstneriske udtryk – litteratur, poesi, musik, sang og billedkunst – alt fremført med »kvindestemmer«.

Årets Kvindestemmer blev åbnet af Katrine Marie Guldager, der fortalte om sit kunstneriske arbejde med sin »Køge krønike«, som hun har fordybet sig i siden 2008.

Det er et flerbindsværk, som beskriver et kvindeliv, frem til kvinden bliver 70 år. I værket fortælles om bl.a. længsler, forsoning, aldring, identitet og det at slutte fred.

Katrine Marie Guldagers omdrejningspunkt er to søskende, og i det lys fortælles en Danmarkshistorie om udviklingen i samfundet, fami-

lien og på det helt tætte plan mellem de to søskende.

Musikalsk udfordring

Komponisten Birgitte Alsted fik med sin komposition »Den maniske solo« givet dagens mange gæster en stor oplevelse. Birgitte Alsted arbejder med akustiske instrumenter og i et meget dramatisk rum, der giver spændende associationer hos tilhørerne. Hun spillede og iscenesatte en lydskulisse om Grønland »Agnete fra Grønland«, hvor de, som selv havde været på Grønland, fik fantastiske lyd-mæssige oplevelser.

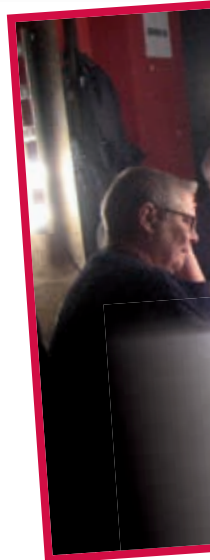
Inden pausen fortalte billedkunstner Carina Zunino om sine udsmykninger i det offentlige rum. Hun viste billeder og gav tilhørerne et godt indblik i, hvordan hun griber sine udsmykninger an og de tanker og overvejelser, som ligger bag de endelige udsmykninger. Om stedets dimensioner, udsmykningens udstrækning og tidsfornemmelser, når man er midt i kunstværket.

Frøken Klokken

Efter pausen fortalte forfatteren Gitte Broeng om sin anmelderroste roman »Frøken Klokken«, hvor hun udfolder et interessant miljø – den kvinde, som for år tilbage

Allerede før dørene blev slået op for »Kvindestemmer«, kunne forbipasserende se, at Jazzhouse denne dag havde et særligt arrangement.

Der var fuldt hus til årets »Kvindestemmer«, som var den tiende i rækken. Her et kig ind i salen, da forfatteren Gitte Broeng læste op af sin meget roste bog »Frøken Klokken«.

blev døbt »Frøken Klokken«, som skulle indlæse alle døgnets klokkeslæt med hjælp fra et par teknikere. Hun tegner portrætter af personer, som alle over 50 år har kendt til.

Kunsthistoriker og konferencier Lisbeth Tolstrup (t.v.) i solistrummet sammen med billedkunstneren Carina Zunino for at sikre, at samtalen på scenen kommer til at forløbe optimalt. I baggrunden ses fotografen – Folkevirkes formand Annemarie Balle.

De har været anonyme i alle årene – og er det fortsat i Gitte Broengs bog, hvor de alene nævnes ved deres stillingsbetegnelse. Gitte Broeng videregiver en række tidstypiske og meget sjove iagt-

tagelser. Det er en stille fortælling med mange detaljer, som er med til at give en god læseoplevelse.

Svenske viser

Dagens anden musikalske oplevelse var Birgitta Holst Olssons kompositioner, som blev fremført af Ulla Winblads Kapel med vokalisten Anna Kruse i front. De opførte viser fra »Ett dygn med Ulla Winblad«, som er en pendant til Bellmans viser – elegante, originale og med en dyb indsigt i Bellmans univers, som det svenske Bellmans selskab har udtrykt det. Det blev en helt forrygende oplevelse at høre de mange viser, hvor oplevelser gengives med en kvindes øjne. Velspillet, oplagt og medrivende blev de næste 40 minutter. Dagen sluttede med en oplæsning af forfatteren Marianne Larsen. Hendes stærke, sociale nerve stod tydeligt i de punktnedslag, som hun foretog i sit forfatterskab. Hovedvægten blev lagt på hendes seneste værk – »Hændelser i stresset melankoli«.

Undervejs fortalte Marianne Larsen bl.a., at hun skriver meget ud fra billeder og en god, sproglig rytme, som kan komme til at fremstå helt musikalsk.

Hun skelnede skarpt mellem hændelser og begivenheder. Hændelser er fyldt med overraskelser, mens begivenheder er noget, som er planlagt. Og, tilføjede hun, det er der alt for meget, der er i dag. Vi lever i en begivenhedskultur.

Sidst skal der lyde en tak til de sponsorer, som har gjort det muligt at gennemføre Kvindestemmer for tiende gang – og med så spændende kunstnere på scenen.

Se collage næste side...

Sponsorer
 Den Bøhmske fond
 Statens Kunstfond
 Kvindernes Bygning
 Folkevirke
 Kvindelige Kunstneres Samfund
 Kvinder i Musik
 Dansk Musiker Forbund
**TUBØRG
 FONDET**

JAZZHOUSE

Ulla Winblads Kapel med Anna Kruse (t.h.) som vokal – de spillede under overskriften »Ett dygn med Ulla Winblad« Bellmaninspireret musik. Fra venstre ses komponisten Birgitta Holst Olsson, Nicholas Kingo, harmonika og sangeren Anna Kruse som Ulla Winblad.

Før åbningen af »Kvindestemmer« blev der arbejdet med at gøre sandwich og kager klar.

Forfatteren Gitte Broeng videregav en række tidstypiske og meget sjove iagttagelser. Hendes roman »Frøken Klokken« er en stille fortælling med mange detaljer, som er med til at give en god læseoplevelse.

Undervejs i programmet blev der tid til snak om de forskellige indslag og debat om de udpluk, kunstnerne havde valgt at fokusere på.

Deklamator i Ulla Winblads Kapel, Anja Vensild Hornell.

Billedkunstneren Carina Zunino fortalte medrivende om sine udsmykningsopgaver og om, hvordan hun havde løst udfordringerne med de forskellige udsmykninger.

BEDSTEFORÆLDRE/ BØRNEBØRN-LEJR 2016

Folkevirke er klar med invitation til den årlige efterårslejr

*Af Karen Hallberg,
lejrleder, Folkevirke*

Igen i år arrangerer Folkevirke **Bedsteforældre/børnebørn-lejr** i efterårsferien.

Bedsteforældre og børnebørn defineres bredt, reservebedster med slægtninges eller venners børn er som sædvanligt meget velkomne. Lejren gennemføres i skolernes efterårsferie – **17.-21. oktober**.

Da sidste års BB-lejr blev så vellykket, har Folkevirke besluttet at fastholde samme sted, nemlig på **Langeland**, nærmere betegnet til **Lohals**, hvor Folkevirke har lejet Københavns Lærerforenings koloni, **Strandlyst**.

Kolonien Strandlyst ligger i Lohals by på Nordlangeland, lige ud til lystbådehavnen og indsejlingen til Lohals. Strandlyst er opført som privatbolig omkring århundredeskiftet, men fungerede i en lang årrække som badepensionat. I 1956 købte Lærerforeningen badepensionatet og omdannede det til koloni. Til fire af koloniens værelser kan man få solbalkoner direkte ud til vandet, så den gamle badepensionatsstemning kan stadig opleves. Foruden den grund, som huset ligger på, råder kolonien desuden over en stor grund lige i nærheden. Den er velegnet til alle former for udendørs spil og leg.

Adressen på efterårets lejr er:
Vestervænget 6, Lohals,
5953 Tranekær

Pris for **voksne** er **kr. 900**, mens **børneprisen** er **kr. 750**.

I deltagerprisen er bl.a. inkluderet overnatning i eget værelse, alle måltider, mellemmåltider og drikkevarer. Som sædvanligt indgår alle i madlavningen.

Del gerne denne invitation med venner!

Har du brug for yderligere oplysninger, så kontakt Folkevirke på mail: folkevirke@folkevirke.dk

**SES VI
?**

Julens og nytårets traditioner i globalt perspektiv

Af Jeanne
Bau-Madsen,
næstformand,
Folkevirke

Op til jul holdt Mødestedet for Kvinder og Folkevirke arrangementet »Julens og nytårets traditioner i globalt perspektiv« i Vanløse Kulturhus.

Louiza Korkaz fra Mødestedet for Kvinder og Folkevirke havde i samarbejde inviteret til festlig debatdag fra klokken 11.00 til klokken 16.00 på denne anden søndag i advent.

Folkevirke fortalte om dansk jul – både den religiøse del og den verdslige. Desuden stod vi for et

kursus i at flette julehjerter og fremstille juledekorationer.

Derefter fortalte Malik Hussein om traditioner og vigtigheden af at bevare dem.

Til sidst optrådte et danseensemble fra Bulgarien med kædedanse fra deres hjemland. Alle, der havde lyst, blev opfordret til at danse med under kyndig vejledning.

Det blev en hyggelig dag. Der var omkring 75 deltagere – Vanløseborgere, medlemmer af Folkevirke og medlemmer af Mødestedet for Kvinder. Det var tydeligt, at Vanløse Kulturhus var et sted, hvor mange lokale kom og deltog i arrangementerne, så Folkevirke var glad for at være inviteret til at deltage. Vi fik mulighed for at

fortælle lidt om vores forening, vise vores blad og dele vores brochurer ud.

Mange af deltagerne havde deres børn med, og de fik lavet nogle meget flotte juledekorationer. At flette julehjerter var mest for voksne måske fordi det fortrinsvis var små børn, der deltog.

Deltagerne blev modtaget af et morgenbord med alt, hvad man kunne ønske sig. Hen på eftermiddagen blev der serveret alkoholfri gløgg, æbleskiver og konfekt.

Arrangementet blev nævnt i den lokale avis under titlen: »Globalt. Holdt julehygge på en international måde«. Artiklen blev illustreret af et billede, der viser den fælles kædedans.

FOLKE VIRKE Social, kulturel og politisk oplysning

Brug Folkevirke til:

- ✓ At få inspiration og ny viden i de 4 årlige temablade!
- ✓ At deltage i debatter og vidensdeling i studiekredse!
- ✓ At deltage i rejser og studieture i ind- og udland!
- ✓ At deltage i generationstræf!
- ✓ At dyrke interesser og udvide din horisont igennem workshops og rundbordsdebatter!
- ✓ At blive klogere på dig selv og verden!
- ✓ At møde mennesker med andre holdninger og anden baggrund!

Årligt kontingent: 400 kr.

Du kan læse nærmere om Folkevirke på www.folkevirke.dk

Smag på livet!

Folkevirke er et forum, hvor vi gennem dialogen søger at sprænge rammerne for egne og andres forståelser og billeder af virkeligheden.

Vi lever i et multikulturelt samfund, hvor værdisæt, trosretninger, politiske overbevisninger og holdninger kan være forskellige fra vore egne. Gennem dialog og samtale kan vi blive klogere på os selv, vores egen hverdag – og på andre og deres hverdag!

Folkevirke har spot på og arbejder på tværs af alle skel – sociale, kulturelle, politiske, geografiske, religiøse og aldersmæssige og ønsker en forpligtende, åben og fordomsfri dialog.

Folkevirkes formål er at bringe nyt initiativ til oplysningsarbejdet. Man ønsker at fremme en aktiv dialog og derved give deltagerne et bedre fundament for at deltage engageret i den demokratiske proces.

Folkevirke har kredse flere steder, og de planlægger aktiviteter lokalt, mens Folkevirkes kontor i København planlægger større møder i samarbejde med interesserede, som brænder for en god idé.

**Landet over
tilrettelægger Folkevirke
møder, foredragsrækker,
studiekredse, temamøder,
kurser og lejre,
hvor alle kan deltage**

Ved redaktionens slutning
forelå der oplysninger
om disse arrangementer.

Mere detaljerede oplysninger kan fås
ved henvendelse til
Folkevirkes kontor,
Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal,
1153 København K,
telefon 33 32 83 11
(bedst tirsdage mellem kl. 9 og 16)
eller folkevirke@folkevirke.dk

Folkevirkes møder former sig som
åbne debatter om aktuelle emner,
hvor deltagerne som regel
tager udgangspunkt i et oplæg.
**Folkevirkes møder er åbne
for alle interesserede!**

» REGION HOVEDSTADEN

BORNHOLM

Kontakt:

Marianne Kofod Pedersen,
Svanekevej 32, 3740 Svaneke
Tlf. 56 49 21 65

KØBENHAVN

»På Folkevirke«

Niels Hemmingsens Gade 10,
1153 København K.

Kontakt:

Folkevirke,
Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal,
1153 København K. eller
Jeanne Bau-Madsen
Tlf. 45 85 65 92
folkevirke@folkevirke.dk

Folkevirkes Litteraturkreds i København

Mødestedet er Folkevirke,
Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal,
1153 København K.
Tlf. 33 32 83 11

**Debatmøder foregår på Folke-
virke kl. 12.00-14.30.**

21. april

Inger Christensen: »Sommer-
fugledalen«.
Oplæg ved Britta Poulsen.

Kontakt:

Britta Poulsen
Tlf. 46 36 56 32

KØBENHAVNS VESTEGN

Vestegnens Litteraturkreds

Møderne holdes den sidste tirsdag i
hver måned, kl. 14-17.
Med mindre andet er nævnt,
så holdes alle møder i Glostrup
Fritidscenter mødelokale 3.

Tilmelding og kontakt:

Formand Ellen Kristiansen,
Vegavænget 11, 2620 Albertslund
Tlf. 43 64 62 07
Næstformand Ingelise Olsen
Kasserer Ellis Grønvold
Suppleant/revisor
Anne Birthe Kyed

LYNGBY

Kontakt:

Formand Jeanne Bau-Madsen
Tlf. 45 85 65 92
Kasserer Annette Albrecht
Tlf. 45 87 43 67
Ella Buck
Tlf. 45 82 22 42
Lene Hjeds
Tlf. 45 81 61 31
Eva Ladekarl
Tlf. 45 87 73 77

» REGION NORDJYLLAND

FOLKEVIRKE

VESTHIMMERLAND

Alle møder foregår på Farsø Hotel
kl. 14-16, hvis andet ikke er oplyst.
Alle er velkomne.
Entré og kaffe/te m. kage, kr. 85,-

Kontakt:

Karen Pihlkjær,
Stenildhøjvej 48a, 9600 Aars
Tlf. 98 66 16 80
kk@pihlkjaer.dk
Sonja Feldt Pedersen,
Fasanvej 10, Gedsted,
9620 Aalestrup
Tlf. 50 15 90 57
sonja@fasanvej.dk

Lone Nørgaard,
Svoldrupvej 122, Vognsild,
9600 Aars
Tlf. 98 65 82 57
pelonor122@gmail.com
Mona Jensen,
Aalborgvej 4, Hornum, 9600 Aars
Tlf. 22 40 29 58
Monaz22402958@gmail.com
Tove Kristensen,
Hans Egedes Vej 120, 9600 Aars
Tlf. 98 62 66 10
Tove.kristensen2@skolekom.dk
Lisbet Andersen,
Løgstørvej 140, Trend, 9640 Farsø
Tlf. 22 96 84 80
lisbetandersen@live.dk
Jette Høyer,
Solitudevej 4, Hvalpsund, 9640 Farsø
Tlf. 25 39 97 96
jettehoeyer@mail.dk

Vesthimmerlands

Litteraturkreds

Kredsen mødes i Dronning
Ingrid Hallerne, Farsø,
hvor alle møder starter kl. 14.00,
med mindre andet oplyses.
Alle er velkomne!

Kontakt:

Inger Olsen
Tlf. 98 63 34 34
Jette Høyer
Tlf. 25 39 97 96

» REGION MIDTJYLLAND

HERNING

Møder holdes i Herning Kirkes
menighedshus Gl. Kirkevej nr. 1.
De holdes hver anden mandag
kl. 14-16. Der er adgang en halv time
før. I løbet af mødet holdes der en
kaffepause på ca. et kvarter, så man
kan nyde sin medbragte kaffe.
Medlemskontingent for hele sæsonen
er kr. 200,00. Hvert møde koster
kr. 40,00 for medlemmer og kr. 61,00
for ikke-medlemmer. De samme
satser gælder for pensionister.

23. maj

Folkevirkes sommerudflugt går i år
til Esbjerg-området, hvor vi skal se
Esbjerg-evangeliet, De Hvide Mænd,
Fiskeri- og Søfartsmuseet og
Aal Kirke i Oksbøl.
Busafgang kl. 9.00 og kører til
CVU Vest, Esbjerg. Her mødes vi
med Anna-Grethe Østergaard,
der vil være vor guide på hele turen.
På CVU Vest får vi et foredrag om
Esbjerg-evangeliet,

maleren Erik Hagens store billedværk om bibelens historie fra skabelsen til den sidste nadver. Evangeliet illustreres med billeder fra nutiden og med skriftsteder fra bibelen.

Efter foredraget kører vi til Jerne Kro, hvor vi får en 2-retters middag. Herefter kører vi ud forbi De Hvide Mænd, de meget store statuer af Svend Wiig Hansen, til Fiskeri- og Søfartsmuseet, hvor vi blandt andet skal se sælfodring. Herfra kører vi mod Oksbøl, hvor vi skal besøge Aal Kirke med gennemgang af kalkmalerierne. Forventet hjemkomst ca. kl. 17.00. Pris for medlemmer af Folkevirke 300 kr. og for ikke-medlemmer 370 kr. I prisen er inkluderet bustur, guide, entréer, 2-retters middag og kaffe.

Bestyrelse:

Formand Mona Haven Jensen, Dalgas Alle 2e, 4, 7400 Herning Tlf. 97 12 17 45
Kasserer Tove Katstrup, Karen Blixens Vej 1p, 7430 Ikast Tlf. 40 70 90 51
Sekretær Inge N. Pedersen, Herregårdsparken 5, 7400 Herning Tlf. 97 12 74 04
joergennedergaard@post.tele.dk
Best.medlem Jutta Jørgensen, Fællestoften 4, 7400 Herning Tlf. 97 26 80 18
Best.medlem Lene Lund Hansen, Emil Resensvej 47, 7400 Herning Tlf. 97 12 98 82/29 92 58 50
LENE47LUND@gmail.com

HOLSTEBRO

Kontakt:

Karen Margrethe Madsen
Tlf. 97 41 40 92

REGION VESTJYLLAND

LEMVIG

Kontakt:

Gunvor Fink Møller, Grummegårdsparken 25, Nørre Nissum, 7620 Lemvig Tlf. 61 77 26 33
fink.gunvor@gmail.com

REGION SYDDANMARK

ODENSE

Litteratur- og samtalekreds

Kontakt:

Ida Hansen
Tlf. 66 11 23 71

REGION SJÆLLAND

ROSKILDE

Folkevirke i Roskilde indbyder til **samtalekreds** i litteratur.

Møderne afholdes tirsdage kl. 14.00-16.30 i Roskilde Biblioteks foredragssal, hvis ikke andet er nævnt. Vi mødes hver gang kl. 14.00-16.30 Der er kaffe/te og kage i pausen.

Prisen pr. møde er kr. 40. Årskontingent kr. 350 (dog betaler medlemmer af landsforeningen Folkevirke kun kr. 200).

26. april

»Sonate til Miriam« af Linda Olsson v. Helle Lundby.

10. maj

Der planlægges en udflugt.

Bestyrelse:

Annette Molin, formand Tlf. 46 36 09 31
annette.molin@gmail.com
Britta Poulsen, næstformand Tlf. 46 36 56 32
britta.poulsen@privat.dk
Bente Ørum, kasserer Tlf. 46 32 16 11
kajv@roskilde.dk

Birgit Andersen, sekretær Tlf. 46 78 74 96
birgitandersen4000@outlook.dk
Kirsten Rudfeld Tlf. 46 35 68 91
rudfeld@webspeed.dk
Birthe Schultz Tlf. 40 61 50 23
birte@klosterkilden.dk
Bente Laursen Tlf. 21 22 36 42
bente_l@youmail.dk

ØLSTED

Litteraturstudiekreds

Vi mødes hver 6. uge og planlægger fra gang til gang. Kontakt:

Lis Timmermann, Hermelinvej 9, 3310 Ølsted

UDLAND

GRØNLAND

Folkevirke i Nuuk

Kontakt:

Rebekka Olsvig, Jens Kreutzmann Aqq 30, postboks 575, 3900 Nuuk, Grønland

Kvindelige Kunstneres Samfund og Folkevirke i København inviterer til en eftermiddag med:

Billedkunstneren Grete Balle
Lørdag den 21. maj 2016 kl. 15.00 - ca. 17.00

I anledning af Grete Balles **90 års fødselsdag** den 26. april og udgivelsen af bogen **»Billedligt talt«** får Folkevirke mulighed for at mødes med Grete Balle og høre hende fortælle om et langt liv med og i kunsten.

I sit foredrag vil hun lave punktnedslag i perioder, som har en særlig betydning og fortælle om udvalgte værker, som kan opleves i landets kirker og andre offentlige steder.

Mødet holdes i **Emma Gads mødelokale** på 3. sal i **Kvindernes Bygning**, Niels Hemmingsens Gade 10, København K.

I pausen serverer vi et glas vin. Pris for deltagelse: **100,00 kr.**

Af hensyn til det praktiske arrangement er det nødvendigt med **forhåndstilmelding** – gerne via e-mail til: **folkevirke@folkevirke.dk**

Landsmøde '16:

Folkevirke inviterer til debat og opera

Lørdag 16. april 2016 holder Folkevirke sit årlige landsmøde. Det er besluttet, at det skal holdes i fantastiske omgivelser i Odense i år. Mødestedet bliver i **Sct. Knuds Salen i Domkirken**.

Der er lagt op til et spændende landsmøde med **livlig debat** – og med en **musikalsk afslutning**.

Program

Dagen indledes **kl. 9.30** med **kaffe** og lidt **brød** og derefter starter **landsmødet kl. 10.00**.

Kl. 13.00: Frokost.

Kl. 14.30: Rundvisning på **Den Fynske Opera**, Filosofgangen 19, v. **operachef Jesper Buhl**.

Kl. 16.00: **Operaforestillingen »Lysistrate«** samme sted.

Kort om forestillingen

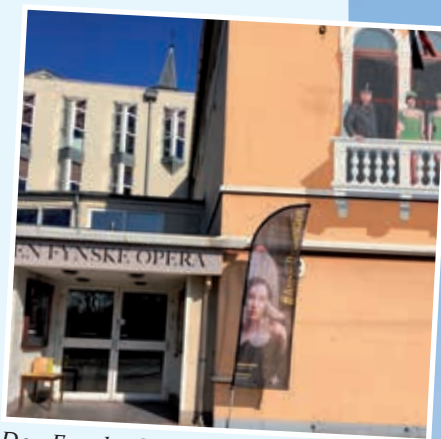
Eftermiddagens opera er en mørk fortolkning af Aristophanes' komedie, »Lysistrate«, i nyskabende musikteater.

Værket handler om kvindernes kamp for at slutte den krig, som deres mænd fører. Hos begge de krigsførende folk samler den kvindelige titelrolle Lysistrate kvindelige medkæmpere til sin sammensværgelse, som går ud på at nægte mænd sex!

Denne fantastiske tekst får en ny omgang i 2016, hvor **Peter Laugesen** har skrevet sin udgave af værket.

Steingimur Ruhloffs opera »Babel« blev i maj 2015 nomineret til en Reumert.

Komponist: Steingimur Rohloff; libretto: Peter Laugesen; dirigent: Henrik Vagn Christensen; scenografi/video: Lene Juul og orkester: Esbjerg Ensemblet.

Den Fynske Opera.

Operaforestillingen »Lysistrate«.

Sct. Knuds Kirke.

